

School of Economics
and Commercial Law
GÖTEBORG UNIVERSITY

Etik inom revisorsprofessionen

Kandidatuppsats

Kandidatuppsats i Företagsekonomi
Externredovisning

Vårterminen 2009

2009-05-29

Handledare: Inga-Lill Johansson

Författare: Björn Capretti 84

Alexandra Wendéus 85

Förord

När vår uppsats nu är klar, och vi ser tillbaka, finns det många människor vars hjälp har varit mycket värdefull. Vi vill därför tacka de respondenter som har gjort uppsatsen möjlig samt de opponenter som vid varje tillfälle kommit med bra och konstruktiva förslag. Slutligen vill vi tacka vår handledare Inga-Lill Johansson för värdefulla synpunkter och givande diskussioner.

Göteborg den 29 maj 2009

Björn Capretti

Alexandra Wendéus

Kandidatuppsats inom redovisning

Titel:	Etik inom revisorsprofessionen
Författare:	Björn Capretti Alexandra Wendéus
Handledare:	Inga-Lill Johansson
Datum:	29 maj 2009
Ämnesord:	Etik, moral, FAR SRS yrkesetiska regler, revisorsnämnden, analysmodellen

---

Sammanfattning

- Inledning:** Revisorns främsta uppgift är att kontrollera företagens årsredovisningar. Detta görs för att olika intressenter skall få en rättvisande bild om hur företagets ekonomiska situation ser ut. De främsta intressenterna är ägarna, kreditgivare, leverantörer och kunder. Revisorernas arbetsuppgifter regleras av lagar och regler. Dessutom har branschen sina egna yrkesetiska regler som definieras av FAR SRS där det framkommer att god revisorssed är grundläggande. Att följa god revisorssed innebära att man agerar så etiskt som möjligt utifrån yrkets ramar. Det finns områden inom revisionen där det inte finns tydliga lagar och regler och där kan det uppstå problem. I dessa fall måste revisorerna själva med etiken som grund avgöra vad som rätt.
- Syfte:** Syftet med den här uppsatsen är att identifiera etiska problem som uppstår i samband med revision samt vilka förutsättningar revisorer har för att kunna utföra revisionen etiskt. Vi avser att också diskutera vad revisorer anser vara god etik samt hur man bäst kan upprätthålla den i yrket.
- Metod:** Den undersökningen som har utförts är en fallstudie eftersom tre revisorer valts ut för att representera hela yrkeskåren. De deltar i intervjuer vilket innebär att det handlar om en kvalitativ undersökning. Respondenterna som deltar är pensionerade eftersom författarna anser att chansen då är större att de talar öppet om de eventuella problem som finns.
- Slutsats:** Det empiriska materialet samt analysen visar att revisorer anser att god etik är kopplat till egenskaper såsom kunskap, ärlighet, pondus samt att följa de regler som finns. Det har dock framkommit att det finns många problematiska områden där påtryckningar från företag gällande revision är det mest framträdande. Vidare visar studien att oberoendet kan påverkas av vänskap och av ekonomiska skäl vilket kan innebära etiska att det resonemanget blir lidande.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1. Bakgrund	1
1.2. Problemdiskussion	2
1.3. Problemformulering.....	3
1.4. Syfte	3
1.5. Disposition.....	4
2. Metod.....	5
2.1. Ämnesval.....	5
2.2. Undersökningsmetod.....	5
2.3. Informationsinsamling	6
2.3.1. Val av data.....	6
2.3.2. Intervju.....	7
2.3.3. Respondenter.....	7
2.4. Källkritik.....	8
2.5. Kvalitet	9
2.5.1. Reliabilitet	9
2.5.2. Validitet.....	10
3. Referensram.....	11
3.1. Etik och moral	11
3.1.1. Etik och moral i praktiken	11
3.1.2. Hinder mot moraliskt handlande.....	12
3.2. Praktiska områden inom etiken.....	13
3.2.1. Utilitarism och egoism	13
3.2.2. Pliktetik	14
3.2.3. Dygdetik	14
3.2.4. Yrkesetik.....	15
3.3. Påverkan på revisorers etik.....	15
3.3.1. Storlek på revisionsbyrå.....	15
3.3.2. Ålder och kön	16
3.4. Revisorers ramverk	17
3.4.1. FAR SRS:s yrkesetiska regler	17
3.4.2. Analysmodellen.....	18
3.4.3. Revisorsnämnden.....	19
4. Empiri och analys	20
4.1. Respondenternas bakgrund.....	20

4.2. Revisorers etik.....	21
4.2.1 Analys - Revisorers etik	22
4.3. Förutsättningar för att upprätthålla etik inom yrket.....	23
4.3.1. Analys - Förutsättningar för att upprätthålla etik inom yrket	24
4.4. Svåra situationer och dilemman inom professionen.....	24
4.4.1. Analys - Svåra situationer och dilemman inom professionen	27
4.5. Presentation av de två avslutande intervjufrågorna	30
4.5.1. Avslutande analys	30
5. Slutdiskussion.....	32
5.1. Slutsats	32
5.1.1. Vad anser revisorer vara god etik och hur upprätthåller de den i det löpande arbetet?.....	32
5.1.2. Vilka förutsättningar finns för att revisionen ska kunna utföras etiskt?	33
5.1.3. När och inom vilka områden uppstår etiska problem vid revision?.....	33
5.2. Avslutande diskussion	35
5.3. Förslag till fortsatta studier	35
Källförteckning	36
Bilaga 1	38
Bilaga 2	39

1. Inledning

I detta inledande kapitel ges först en övergripande introduktion till revisorsprofessionens historia, regelverk och uppgift. Därefter presenteras den problemdiskussion som leder fram till den problemformulering och det syfte som uppsatsen är baserad på.

1.1. Bakgrund

Varken revision av räkenskaper eller revisorsyrket är någon ny företeelse. Den första kända revisorsorganisationen grundades i slutet av 1500-talet i Venedig, men först i mitten av 1800-talet tog professionen fart på allvar med början i Skottland och senare i England. Regelbunden revision i Sverige utfördes första gången runt 1650 enligt uppgifter från de svenska handelskompanierna. Professionaliseringen påbörjades år 1899 i och med bildandet av Svenska Revisorsamfundet, FAR SRS. I början var det vanligt att revisorer kombinerade sina revisorsuppdrag och kunde även jobba som exempelvis domare, jurister, bankmän, högre statsmän eller köpmän (Johansson, 2005). Situationen ser givetvis annorlunda ut idag när revision ses som en förutsättning för ett väl fungerande näringsliv och samhälle (FAR Förlag 2006).

Begreppet revisor är inte skyddat enligt svensk lag men däremot är titlarna "auktoriserad revisor" och "godkänd revisor" lagskyddade. Det är sålunda olagligt att utge sig för att vara godkänd eller auktoriserad revisor om man inte är det (FAR Förlag 2006). För att bli godkänd eller auktoriserad krävs utbildning samt att man avlägger ett prov efter tre respektive fem år i yrkeslivet (Revisorslag (2001:883)).

En revisors arbetsuppgifter kan i grova drag delas upp i två områden, konsultation och rådgivning samt revision. I denna uppsats skall vi titta närmare på revisionen. Revision innebär att man med professionell och skeptisk inställning granskar, planerar, bedömer och uttalar sig om företagets årsredovisning. I stora företag finns ett flertal intressenter som behöver informeras angående företagets förehavanden, dessa intressenter sitter ofta inte i ledningen och därmed ställs särskilda krav på hur företagets resultat och ställning redovisas utåt. En intressent måste kunna lita på informationen som företaget lämnar gällande sin ekonomiska situation och det är därför revisorn fyller en viktig funktion (FAR Förlag 2006).

Det är styrelsen och VD:n som ansvarar för den information som lämnas men det är revisorns roll att kvalitetssäkra den. Vilken typ av information som måste lämnas finns bestämmelser om, och hur revisionen skall gå till är reglerat i lagrum. De uppenbara intressenterna till ett företag är ägarna, som givetvis vill ha en rapport av god kvalitet då de har investerat i företaget, men det finns även andra intressenter som har stor nytta av revisionen. Kreditgivare måste kunna bedöma om ett företag kan betala tillbaka sina lån och leverantörer vill veta om de vågar leverera varor och ge kredit till företaget i fråga. Kunder vill i sin tur veta om företaget kommer att klara av att leverera vad de har lovat. De anställda är personligt beroende av företaget och har därmed intresse av korrekt information. Slutligen har även stat och kommun stor nytta av revisorns bedömningar eftersom redovisningen ligger till grund för skatter och avgifter (FAR Förlag 2006).

Det finns således många som är intresserade av att revisionen görs på rätt sätt och att revisorn sköter sitt jobb korrekt. Många av revisorns arbetsuppgifter finns som tidigare nämnt reglerat i lagrum men allt kan inte lagstiftas (FAR Förlag 2006). Därför har FAR SRS stiftat nio yrkesetiska

regler vilka ska vägleda revisorer i deras arbete och skapa goda förutsättningar för att yrkeskåren ska handla likvärdigt över landet och etiskt korrekt (FAR Förlag 2006).

De nio yrkesetiska reglerna innehåller riktlinjer för hur man bäst förhåller sig till problematiska områden inom revisionen. Först på listan finns "god yrkessed" vilket för en revisor innebär "god revisorssed". Begreppet "god revisorssed" är något som genomsyrar yrket, och något som en revisor måste ha i åtanke i allt han/hon gör. Detta kan uttryckas enligt följande:

"Att följa god revisorssed innebär att ur ett etiskt perspektiv agera så att man visar sig värd det förtroendet som yrket oberoende revisor kräver" (Cassel 1996 sid 61).

God revisorssed är den mest självklara men också den kanske mest otydliga yrkesetiska regeln. Då begreppet är fritt för tolkning är det inte säkert att det uppfattas på samma sätt av alla. Att följa "god revisorssed" sätter alltså prov på revisorers etik, vilken givetvis också tolkas från person till person (Cassel 1996).

1.2. Problemdiskussion

Regelverket för revisorsyrket är som tidigare nämnt omfattande. Det finns klara beskrivningar av vad som skall kontrolleras och rapporteras. Det finns också sedan en tid tillbaka regler för den etik som bör finnas med vid en revision, främst genom de yrkesetiska reglerna. Revisorsrådet granskar med jämna mellanrum alla revisorer vilket medför att de regler som finns kan anses följas i största möjligaste mån (Moberg 2005). Dock uppstår det problem på de områden där det inte finns några tydliga lagar och regler utan där tolkning, värdering och erfarenhet är det man måste basera arbetet på. Revisorer måste då förlita sig på sitt goda omdöme vilket ställer frågan vad ett gott omdöme i yrket är (Johansson 2005). Den stora frågan är vad som inträffar när regelverket inte längre räcker till. Har revisorer en klar bild av hur man bäst hanterar god etik i yrket eller finns det områden där detta är svårt? Det är tänkbart och troligt att gott omdöme och etik inte har samma innebörd för alla, vilket med största sannolikhet bidrar till problem i dessa lägen.

Revisorers uppgift är dock inte enbart att granska och kontrollera företagen utan också att bistå dem med goda råd och vägledning. Revisorsyrket är med andra ord ett serviceyrke. Revisorer är, olikt andra övervakande yrken, beroende av vad de granskade företagen får för intryck av dem. Servicedelen i yrket förutsätter att man på bästa sätt tillfredsställer sina kunder för att få högre intäkter och på så sätt fortleva. Det skulle kunna finnas en risk att det blir mer intressant att behålla och få nya kunder än att sätta etik först i granskningen. Trots en etiskt korrekt utgångspunkt är det svårt att avgöra hur väl revisorer kan behålla den integritet och objektivitet som yrket kräver (Johansson 2005).

Hur mycket ska då revisorerna ta ansvar för? De många skandalerna på senare år har uppmuntrat diskussionen i frågan ytterligare. Samhället menar att revisorer har blivit för passiva. Uppfattningen är att om man har så god insyn i ett företag borde man slå larm om man upptäcker oegentligheter. Johansson (2005) tar dock upp frågan om det verkligen är möjligt för revisorer att vara "moralisk polis" i företagen. Det står klart att en utredning av vad revisorer själva anser vara rimligt är behövlig för att man ska kunna formulera regler på ett bra sätt. Tycker revisorer att de riktlinjer som finns är tillräckliga för att beskriva de skyldigheter man har eller finns det

frågetecken som behöver redas ut? Även om de riktlinjer som finns anses vara tydliga återstår frågan om vad revisorer anser att man bör göra för att tillfredsställa samhället på ett bättre sätt och på så sätt eliminera de skandaler och oklarheter som på senare år drabbat branschen.

De frågeställningar som uppstår i samband med etik i revisorsyrket bottnar alltså i att regelverket inte kan täcka alla tänkbara situationer. Detta leder fram till funderingar över hur bra och väl anpassade reglerna är och om revisorer anser att de vet hur de ska handla i varje given situation. Det är också av stort intresse att fördjupa sig i de problem som eventuellt uppstår i samband med revision.

Slutligen är det intressant att undersöka hur man bäst ska tolka de yrkesetiska regler som finns att tillgå. Troligen är detta det svåraste för revisorer då etik betyder skilda saker för olika människor, vilket inte nödvändigtvis behöver betyda att det ena är fel. Vad god revisorssed och vad de andra yrkesetiska reglerna verkligen innebär skiljer sig troligen åt från revisor till revisor, vilket är en utgångspunkt för att fördjupa kunskaperna i vad som verkligen kan anses vara etiskt handlande inom revisorsyrket.

1.3. Problemformulering

Utifrån det som har behandlats i de inledande styckena, bakgrund och problemdiskussion har vi formulerat följande frågeställningar:

- Vad anser revisorer vara god etik och hur upprätthåller de den i sitt löpande arbete?
- Vilka förutsättningar finns för att revisionen ska kunna utföras etiskt?
- När och inom vilka områden uppstår etiska problem vid revision?

1.4. Syfte

Syftet med uppsatsen är att identifiera etiska problem som uppstår i samband med revision samt vilka förutsättningar revisorer har för att kunna utföra revisionen etiskt. Vi avser också att diskutera vad revisorer anser vara god etik samt hur man bäst kan upprätthålla den i yrket.

1.5. Disposition

För att få en bättre en bättre överblick presenteras här en disposition. Under rubriken för varje kapitel finns en kort redogörelse för innehållet.

Kapitel 1

Detta kapitel innehåller bakgrunden till revisorsyrket, intressenter och grundläggande lagar och regler. Därefter följer en problemdiskussion som leder fram till den problemformulering som uppsatsen är baserad på. Slutligen presenteras syftet.

Kapitel 2

Kapitlet inleds med en motivering till det valda ämnet och går sedan in på den valda metoden. I kapitlet presenteras också de intervjuer som ligger till grund för empirin.

Kapitel 3

I kapitlets inledning definieras begreppet etik och därefter följer en redogörelse för de olika avsnitten inom ämnet. Vidare presenteras den tidigare forskning som har bedrivits gällande storlek på byrå, ålder och kön. I slutet av kapitlet finns en redogörelse för de verktyg som finns för etik i yrket.

Kapitel 4

Detta kapitel inleds med en presentation av de respondenter som har deltagit i studien. Empirin är sedan indelad i fyra olika avsnitt för att läsaren ska få en tydlig överblick. Varje avsnitt avslutas sedan med en analys.

Kapitel 5

I detta kapitel presenteras de slutsatser som har framkommit med utgångspunkt i empiri och analys. Kapitlet är indelat efter de problem som formuleras i inledningen. Avslutningsvis förs en sammanfattande diskussion och så ges förslag på fortsatta studier.

2. Metod

I det här kapitlet presenteras den valda metoden för uppsatsen. Det inleds med en beskrivning av ämnesvalet och sedan presenteras undersökningsmetod och val av data, därefter redogörs för de utförda intervjuerna. Slutligen diskuteras metodens kvalitet.

2.1. Ämnesval

Då båda författarna är intresserade av att utvidga kunskaperna inom redovisning och revision var det självklart att välja fördjupning inom ämnet. Författarna fastnade för etik i revisorsyrket eftersom det är något som är viktigt, men som inte får det utrymme och den diskussion det förtjänar. Det finns en del skrivet om ämnet men många studier är ytliga och skrapar, enligt författarnas mening, bara på ytan. Självklart upplever revisorer att de handlar etiskt, men det som fångar författarnas intresse är att fördjupa sig i vad etik inom yrket verkligen innebär samt vilka problem som faktiskt finns. Ämnet valdes för att författarna tror sig kunna tillföra en annan dimension till det som tidigare skrivits genom att ställa mer specifika frågor. Tanken är att intervjua pensionerade revisorer som förhoppningsvis kan prata på ett friare sätt då de inte behöver skydda något företag.

Den här studien är intressant för de många människor som på något sätt är involverade i revisionsbranschen. Självklart blir revisorer en målgrupp då studien kretsar runt dem men även studenter, lärare samt en engagerad allmänhet bör tycka att denna studie är användbar och givande.

2.2. Undersökningsmetod

Den metod som används är fallstudie. Fallstudie innebär att man väljer ut en liten del av det man vill undersöka och låter den delen representera ämnet (Ejvegård 2003). Detta är applicerbart på studien eftersom man väljer ut tre stycken revisorer och låter dem representera yrkeskåren. Metoden är väldigt användbar då man på ett relativt enkelt sätt kan få ett större perspektiv på ämnet. Man får också en närhet till de objekt, i detta fall revisorer, som man analyserar vilket medför att studien blir givande och djup. Dessutom ger studien upphov till fler idéer att gå vidare med. Detta innebär att författarna under arbetets gång utvecklar de frågor, synsätt och tillvägagångssätt som finns för att ge studien ytterligare djup. För att uppnå det författarna önskar möts varje respondent på ett sätt som anses lämpligt för den givna situationen. Under intervjutillfällena avser författarna därför att utveckla de frågor intervjun baseras på för att nå respondenten och säkra att de har förstått vad som menas och förväntas av frågan. Författarna avser även att låta respondenterna ta god tid på sig på vardera fråga då de utförliga svar som önskas kan antas kräva eftertanke från respondenternas sida. Författarna tror att genom att ge respondenterna friare händer och diskussionsämne samt mer tid får de i slutändan mer utförliga och givande svar.

Man kan dock aldrig helt lita på att fallstudier ger en fullt rättvisande bild eftersom de bara utförs på en liten del av alla den representerar. Ejvegård (2003) menar därför att man skall vara försiktig med att dra alltför generella slutsatser utifrån en fallstudie. För att öka tillförlitligheten på studien väljer författarna att intervjua tre revisorer med spridd bakgrund och med lång erfarenhet, detta därför att de svar som ges ska efterlikna verkligheten i så stor utsträckning som möjligt. Trots att fallstudien baseras på ett relativt litet antal respondenter finns det som tidigare nämnts många fördelar med metoden, vilka har möjlighet att väga upp nackdelarna. Det går även bra att kombinera en fallstudie med andra metoder, i vårt fall är valet det som kallas kvalitativ metod.

Då författarna avser att fördjupa sig inom ett relativt litet område med få deltagare i undersökningen kommer studien att vara kvalitativ. En kvalitativ intervju präglas av att man ställer raka, öppna frågor som besvaras med komplexa och innehållsrika svar vilket stämmer väl överens med undersökningen. I en kvantitativ undersökning är istället svaren man får raka och det ges inget, eller litet, utrymme för att utveckla dem. Syftet med undersökningen är därför avgörande för vilken metod man väljer att använda (Trost 2005). Eftersom författarna vill gå ner på djupet i uppsatsen var det naturligt att välja en kvalitativ metod där det, som tidigare behandlats, ges stort utrymme för detaljerade svar som kan utvecklas med följdfrågor.

2.3. Informationsinsamling

2.3.1. Val av data

Under studiens gång krävs insamling av en stor mängd data. Man skiljer vanligtvis på det som kallas primärdata och sekundärdata. Primärdata innebär ny information, det vill säga sådan information som inte tidigare är insamlad samt publicerad, vilket således är det som används i störst utsträckning i uppsatsen. Sekundärdata definieras i motsats som information som sedan tidigare är insamlad och finns tillgänglig. (Holme och Solvang 1997). Den huvudsakliga data i uppsatsen är primärdata då vi genom intervjuer samlar in helt ny information. De revisorer som deltar i studien har inte tidigare svarat på samma frågor eller deltagit i samma typ av studie. Holme och Solvang (1997) betonar betydelsen av att de personer som intervjuas vid insamling av primärdata har en viss distans till varandra för att undvika påverkan. Författarna avser därför att medvetet välja revisorer med olika bakgrund och tidigare arbetsplats för att på så sätt eftersträva den distans som anses viktig för en trovärdig insamling.

Primärdata kompletteras sedan med sekundärdata i referensramen. Den data som samlas in genom intervjuer måste underbyggas av bakgrundsinformation för att komma rätt i sitt sammanhang. Därför utforskas den information som redan finns inom ämnet innan ny samlas in. Den information som återfinns i avsnitt ett till tre; inledning, metod och referensram, innefattar enbart sekundärdata. I analysen används både ny och äldre data tillsammans, den primärdata som samlats in jämförs då med sekundärdata. På så sätt relateras den nya informationen som författarna får fram till fakta som redan är känd.

2.3.2. Intervju

Det finns väldigt många olika intervjuformer både till likartade och olika syften. När man ska välja är det lämpligt att börja med att identifiera graden av standardisering av frågorna. Högre grad av standardisering innebär att frågorna är likadana och ställs likadant. Lägre grad innebär att den intervjuande personen kan formulera sig fritt och får ställa följdfrågor samt anpassa sig efter utvecklingen. Inom den ramen ligger sedan olika slags intervjuer såsom telefonintervju, enkäter och informella intervjuer (Trost 2005). Det senare brukar också benämnas kvalitativ intervju vilket författarna använder i primärdatainsamlingen och således beskriver ytterligare.

Kvalitativ intervju innebär en låg grad av standardisering på frågorna. Samtalet förväntas kunna ta nya vändningar och få andra infallsvinklar än de ursprungliga. Målet med intervjun är att få djupare förståelse för respondentens tankar och erfarenheter. Det ges möjlighet att ställa följdfrågor och på det sättet få mer kunskap om det ämne som behandlas. Syftet med kvalitativa intervjuer är att på ett vetenskapligt sätt ta fram nya intressanta infallsvinklar på problem (Trost 2005). Genom att under intervjuens gång vara lyhörda och beredda att ständigt utveckla resonemanget och frågorna får våra respondenter möjlighet att uttrycka sin erfarenhet. Författarna kan också tillgodogöra sig informationen på ett bättre sätt och få en god inblick i de situationer som tas upp.

Det är viktigt att förbereda sig väl inför en intervju för att få ut det mesta möjliga ur detta unika tillfälle. Då författarna börjar med att definiera de problem de vill fördjupa sig i samt syftet med studien får de en bra utgångspunkt i arbetet. Efteråt följer den planering som behövs för att man ska kunna genomföra intervjuerna. Detta arbete innefattar till största delen formuleringen av de frågor som senare ställs under intervjun. Frågorna är viktiga för att intervjun ska ge så mycket som möjligt och för att jämförbarheten mellan de olika intervjuerna ska vara hög. För att testa frågorna och få respons på dem utförs först en pilotintervju med en revisor som är aktiv på en av de större byråerna i Göteborg. Därefter korrigeras frågorna en sista gång innan intervjuerna påbörjas. Intervjuerna genomförs i respondenternas hem, vilket författarna tror är positivt då de flesta människor känner sig mer trygga där. Detta skulle, om så är fallet, kunna bidra till att de svar som ges blir ärliga och att tillförlitligheten på svaren blir högre än om intervjuerna hade skett på en mer allmän plats. Detta är givetvis ingen garanti men en ytterligare en faktor som kan bidra till hög kvalitet på undersökningen. De slutgiltiga intervjufrågorna återfinns i empirin och pilotintervjun ligger med i uppsatsen som bilaga. Författarna väljer att presentera en sammanfattning av respondenternas intervjuer som empiri i uppsatsen och dessa används även som underlag i analys och slutsats.

2.3.3. Respondenter

De tre respondenter som ska delta i intervjuer väljs ut baserat på ett antal kriterier. Författarna eftersträvar en spridning bland respondenterna och väljer därför respondenter med bakgrund från byråer med varierande storlek. För att hitta pensionerade revisorer ringer författarna runt till byråer i olika storlek för att på så sätt hitta revisorer som tidigare har arbetat där. Därefter ringer författarna runt till de pensionerade revisorerna och bokar intervjuer med respondenter med olika bakgrund. Mer information om respondenterna och deras bakgrund finns i inledningen till kapitlet "Empiri". Författarna känner alltså ingen av respondenterna sedan tidigare. Detta får anses viktigt

då författarna nu kan behandla de insamlade svaren, analysera och dra slutsatser utan att vara färgade och ha ett tidigare intryck av de personer som har agerat respondenter.

Författarna riktar in sig på att intervjua pensionerade revisorer då de med större sannolikhet är beredda att tala mer fritt om svårigheter man kan stöta på inom yrket än revisorer som fortfarande är i tjänst. De revisorer som fortfarande är i tjänst vill inte att deras företag ska få dåligt rykte och undviker eventuellt därför att uttrycka de problem och svårigheter som kan finnas. Då författarna istället intervjuar pensionerade revisorer får de förhoppningsvis en tydligare och ärligare beskrivning. En av de utvalda revisorerna arbetar dock fortfarande vilket skulle kunna innebära att denne är mer försiktig i sina svar. Författarna anser dock inte att de svar som respondenten gett tyder på någon försiktighet och tycker därför att de åsikter som uttrycks är värdefulla för uppsatsen.

Det finns förstås också nackdelar med att intervjua pensionerade revisorer. En sådan kan vara att de, om de inte längre är yrkesverksamma, inte är fullt uppdaterade på de nya rön som tillkommit de senaste åren. Författarna anser dock att de etiska problem de fördjupar sig i inte är nya utan behandlar sådant som länge varit ett problem i branschen.

2.4. Källkritik

När man granskar källor finns det främst fyra områden man skall ha i åtanke.

Det första är äkthetskravet, det vill säga om det går att lita på källan, vilket undersöks genom att kontrollera om materialet är äkta eller om det kan föreligga förfalskningar (Ejvegård 2003). I detta fall finns det givetvis en risk att respondenten bara berättar vad han eller hon vill berätta och inte är fullt sanningsenliga. Att respondenterna undviker att berätta allt de vet kan anses vara en anledning till att äkthetskravet inte blir uppfyllt. Det är på grund av detta som författarna har riktat in sig på pensionerade revisorer som i större utsträckning kan tänkas berätta som det verkligen är. Det kan dock inte uteslutas att de respondenter som deltar i studien inte berättar allt de vet men detta problem är svårt att helt eliminera. Författarna anser dock att risken att respondenterna undanhåller information blir mindre då de är pensionerade och därför inte har samma skäl att skydda ett företag eller sin egen karriär. Vad gäller litteraturen anser författarna att det är svårt att helt säkerställa äktheten eftersom det finns bakomliggande källor även till de böcker som har skrivits. Genom att använda litteratur av seriösa och kända författare får man dock anta att den information som ges är äkta men måste dock ha i åtanke att detta problem kan finnas.

Vidare måste man ifrågasätta värdet av källan. Källans värde kan fastställas genom att man tar reda på varifrån uppgifter och fakta härstammar och i största möjliga mån utnyttjar den ursprungliga källan. Om man kommer längre ifrån den ursprungliga källan blir risken större och större att man påträffar inkorrekt fakta. Generellt kan man säga att primärkällor, det vill säga förstahandsinformation, är bättre än sekundärkällor (Ejvegård 2003). Eftersom författarna går direkt till källan, vilken är respondenterna, använder de sig uteslutande av primärkällor i den empiriska delen. I referensramen används både litteratur och artiklar. De artiklar som används presenterar egna undersökningar, vilket innebär att även om de är sekundärkällor får de anses vara tillförlitliga sådana, då författarna till dessa artiklar själva går till primärkällan. Den litteratur som finns är svårare att värdera men får med samma motivering som ovan anses förbättras av det faktum att man använder seriös och känd litteratur.

Ett ytterligare ställningstagande är vilken färskhet man bedömer att källan har. Nya källor är i allmänhet bättre än gamla källor. Man kan anta att en forskare eller författare som har skrivit något nytt har tagit reda på vad som skrivits inom området tidigare och kombinerat detta med nya rön. Detta gör att nya källor oftast är de mest pålitliga (Ejvegård 2003). Den litteratur som författarna använt sig av är huvudsakligen från 1990- och 2000-talet men det finns en bok från 1963, vilken handlar om etik. Författarna presenterar i referensramen endast grundläggande etiska värderingar och synsätt, vilka troligen inte förändras i någon stor utsträckning över åren. Detta bidrar till att författarna vågar använda en källa från 1963 som annars inte hade kunnat anses vara aktuell. Beträffande juridiken, som är viktig att ha färsk på grund av den ständiga uppdatering av lagar och regler som sker, har författarna varit noggranna med att använda nyare information. Då de revisorer som har intervjuats är pensionerade skulle den information som återberättas kunna ses som inaktuell, eftersom de händelser som beskrivs inte hände nyligen, utan under tiden revisorerna fortfarande var verksamma. En motivering till att den information som lämnas av de pensionerade revisorerna ändå kan anses vara aktuell är att uppsatsen i stor mån behandlar övergripande problem och därför inte kan anses vara lika beroende av att innehålla helt ny information.

Det finns ett undantag för regeln om färska källor, vilket är att faktas samtidighet är något som måste beaktas. Exempelvis kan en bok som ligger närmare en viss händelse vara mer adekvat än en bok som kommit långt efter. Detta har med att göra att man glömmer med tiden och att man kanske inte har samma förståelse om man inte själv, som författare, har varit med om det man skriver om (Ejvegård 2003). Detta går att applicera då revisorerna, som trots att det har gått många år, ändå har upplevt de händelserna som beskrivs och därmed kan återberätta dem på ett sätt som inte annars hade varit möjligt.

2.5. Kvalitet

2.5.1. Reliabilitet

Begreppet reliabilitet mäter hur väl en undersökning skulle ge samma resultat vid två olika tillfällen om förutsättningarna för undersökningen i övrigt var likadana. Med andra ord mäter reliabiliteten hur tillförlitlig en undersökning är. Då undersökningen i fråga bygger på intervjuer finns det en rad olika faktorer som skulle kunna påverka respondenten. Människor påverkas av händelser i livet men också av media och andras åsikter (Bell 2000). Då författarna många gånger har följt upp sina intervjufrågor med spontana följdfrågor finns det en risk att man inte hade fått identisk information en gång till. Studien är av kvalitativ natur vilket medför att informationen är djupare än om man exempelvis hade skickat ut enkäter. Man kan därför inte räkna med exakt samma resultat två gånger i rad men detta kan anses uppvägas av många av de fördelarna som studien ger i övrigt. Under den sista intervjun upplevde författarna en mättnad i de svar som gavs. Detta tyder på att den data som insamlats är tillförlitlig då flera respondenter svarade liknande och tar upp samma ämnen.

2.5.2. Validitet

Validitet är ett mått på hur bra en fråga mäter det den är tänkt att mäta eller om den överhuvudtaget frågar rätt sak. Detta mått brukar också kallas för giltighet. Validiteten är kopplad till reliabiliteten på så sätt att om reliabilitet saknas kan inte heller undersökningen ha någon validitet. Däremot behöver en undersökning med hög reliabilitet inte nödvändigtvis ha någon validitet (Bell 2000). Då författarna i det tidigare stycket diskuterar att uppsatsen har relativt hög reliabilitet kan man också diskutera validiteten. Då studien är baserad på intervjuer ställer författarna följdfrågor, vilka leder till att man kan vara säkrare på att respondenterna förstår frågan och att svaren därmed överensstämmer med den. Detta medför att respondenterna har större möjlighet att lämna svar som kan anses giltiga för undersökningen samt tillförlitliga.

3. Referensram

Detta kapitel inleds med en definition av begreppet etik och redogör sedan för de olika grenar som finns inom ämnet. Därefter presenteras tidigare studier beträffande storlek på byrå, ålder och kön. I slutet av kapitlet finns en redogörelse av de verktyg som finns för etik inom yrket.

3.1. Etik och moral

De båda begreppen etik och moral används ofta i dagligt tal som en beskrivning av ungefär samma sak. Detta är inte helt fel då de båda orden har betydelsen sed eller sedvänja. Orden härstammar från olika språk där ordet ethos, dagens etik, kommer från grekiskan och moralis, dagens moral, härstammar från latinet. Idag gör man dock skillnad på begreppen och betecknar moral som själva handlingen, avvägandet och ställningstagandet medan etiken avspeglar allt detta och bildar således själva teorin. Vi utgår alltså från etisk teori men studerar då de moraliska handlingar som utförs. (Collste 1996).

För att på ett bättre sätt kunna studera etik angriper man det på olika sätt. Många historiker, psykologer och filosofer använder deskriptiv etik vilket innebär att man beskriver och förklarar moraliskt tänkande och handlande. Den som istället använder det som kallas metaetik undersöker hur väl argumentation håller i moraliska frågor och värderingar. De två sätt som återstår är de som bäst kan appliceras på vår studie. Tillämpad etik tar upp de moraliska avvägningar som uppkommer i samband med olika områden, i vårt fall arbete. Detta tillvägagångssätt ger möjlighet att ta hänsyn till de regler som finns inom ett yrke och undersöka hur väl de understödjer de problem som uppstår i praktiken. I den normativa etiken inriktar man sig helt på själva handlingen det vill säga vad som är moraliskt rätt eller fel att göra. Vad som är rätt och fel är dock inte självklart definierbart men inom den här grenen har det utvecklats många teorier om vad som är rätt och fel. Då man gör en studie inom ett yrke är det lämpligt att använda tillämpad och normativ etik som utgångspunkt (Collste 1996).

3.1.1. Etik och moral i praktiken

Människan är unik bland andra djur då vi har egenskaper som få andra djur besitter, i alla fall inte i lika stor utsträckning. Människan kan leva sig in i situationer, avläsa hur andra individer känner sig och genom detta utforma ett sätt att hjälpa. Vi kan känna den lycka eller det lidande andra känner och vi har en inbyggd instinkt att komma till undsättning. Det är från dessa biologiska egenskaper som, det vi kallar moral, utgår ifrån. De allra flesta människor har svårt att stå passiva och känner någon form av plikt att göra rätt, vilket innebär att de är etiska och handlar moraliskt riktigt (Collste 1996).

Människan lever inte ensam. Vi är flockdjur som lever i grupp och våra handlingar påverkar alla i vår närhet. Då våra handlingar får konsekvenser för våra medmänniskor är det ännu viktigare att handla etiskt. I det samhälle vi lever i kan de flesta människor uttrycka sina tankar och åsikter fritt. Detta är en rättighet men innebär också ett ansvar för det man väljer att stå för. De moraliska problem man står för kräver engagemang (Collste 1996).

Man talar således ofta om att vara etisk och att handla etiskt korrekt men vad är egentligen etik och vad ska vi använda den till. Många tänker sig etik som något att leva efter och följa men i verkligheten är etik inte ett helt tydligt begrepp. Lagar och regler hjälper människan att handla rätt i den mening att man inte bryter mot något som samhället har bestämt är fel. Detta är dock ingen garanti för att handlingarna är moraliskt riktiga. Etik ska ses som ett redskap för oss att handla ansvarigt och bli bättre medmänniskor. Etiken finns för att vi, baserat på kunskap, resonemang och känslor, ska kunna se helheten och därför handla moraliskt riktigt. För att kunna göra detta måste vi vara kritiska mot tankar, inställningar och värderingar för att göra rätt saker i så stor utsträckning som möjligt (Gustafsson 1995).

En annan viktig uppgift som etiken har i praktiken är att bekämpa feghet. I samhället är det väldigt lätt att bara följa med strömmen. Vi har lagar och regler som bestämmer ramarna för vad som är rätt och fel men innanför de ramarna är det lätt att göra som alla andra gör eller att göra det som är bekvämt. Etik gör att människor tänker till mer än innan, lyssnar på magkänslan och ifrågasätter när någonting är fel eller oklart. Då man uppnår detta har människor med etikens hjälp blivit ansvarsfulla och självständiga (Gustafsson 1995).

3.1.2. Hinder mot moraliskt handlande

Ofta hör man åsikter om att människor har brist på moral och inte är intresserade av att vara etiska. Detta är dock sällan fallet enligt Collste (1996). Han menar att samhället har en stor roll i att vi inte verkar anstränga oss tillräckligt mycket för att göra rätt. Det går inte att skylla på samhället då alla individer själva är ansvariga men Collste (1996) har identifierat tendenser i samhället som försvårar möjligheterna att leva etiskt.

Den första tendensen som identifieras är svårbegripligheten som orsakas av teknikutvecklingen i samhället. På senare tid har tekniken tagit över allt mer. Inom de flesta områden används teknik som få och endast specialiserade människor behärskar. Detta leder till att tekniken upplevs vara något som ligger i andra händer och som inte går att påverka. Då detta inträffar finns det en stor risk att människor slutar att engagera sig och helt förlitar sig på tekniken, och på de få som behärskar den i en förlängning innebär detta att det kritiska tänkandet som ligger till grund för etik försvinner (Collste 1996).

En annan, högst aktuell tendens är stordriften. Då företag och organisationer växer sig allt större försvinner den enskilda människans makt att påverka. Man blir som en kugge i ett stort hjul och risken finns att man slutar tänka och bara gör, eftersom man ändå upplever att man inte kan göra någon skillnad. Ett annat exempel på detta är att miljöengagemang. Det är av yttersta vikt att vi alla gemensamt tar ansvar för en bättre miljö men då man bara är en i den stora befolkningen är känslan att individens miljöinsats ändå inte hjälper. Detta medför alltså att man lägger de moraliskt riktiga handlingarna åt sidan eftersom känslan är att man inte kan påverka (Collste 1996).

3.2. Praktiska områden inom etiken

Normativ etik innebär att man söker efter ett sätt att praktisera rätt moral på praktiska problem. Målet är att hitta någon form av "moralisk lag" som går att följa och tillämpa i många olika situationer. Det finns olika utgångspunkter och idéer hur man bäst ska göra detta och dessa går att tillämpa olika väl beroende på vad man undersöker (Tännsjö 2000). Nedan presenteras de utgångspunkter som vi anser vara tillämpningsbara och intressanta för vår studie.

3.2.1. Utilitarism och egoism

Utilitarismen innebär att man ska handla så att konsekvenserna sammantaget blir så lyckade som möjligt. Inom detta område skiljer man på rätt och fel men man förväntas bara välja det absolut bästa etiska alternativet. Detta innebär att även om flera alternativ i en viss situation kan anses vara rätt ska enbart det bästa väljas. Det är alltså enbart helt riktigt om det inte finns något som medför bättre konsekvenser (Tännsjö 2000).

Det grundläggande målet med utilitarismen är att maximera lycka och lust (Collste 1996). Det har dock utvecklats andra synsätt som menar att det är mer realistiskt att maximera önskeuppfyllelse eller självförverkligande. Det finns självklart både för och nackdelar med utilitarismen som utgångspunkt. Många menar att den är svår att följa då många saker kan vara rätt och att det inte alltid är nödvändigt att följa en. En annan synpunkt är att den är onödigt krävande. Dock är utilitarismen ett vägledande synsätt eftersom tanken att välja det som är mest rätt är en bra utgångspunkt (Tännsjö 2000).

Den lära som står i motsats till utilitarismen är egoismen. Inom egoismen anser man inte att det finns några förpliktelser mot någon annan än den egna personen. Var och en ansvarar för att livet blir så bra om möjligt och att man som individ får ut mesta möjliga. Det anses inom synsättet vara någon slags moral i att se till sitt eget bästa först och att detta ställer höga krav på oss och våra beslut. Man kopplar moralbegreppet till förnuft och argumenterar för att det handlar om sunt förnuft att ta de beslut som gynnar personen i fråga (Tännsjö 2000).

Det finns givetvis olika uppfattningar om vilket av dessa synsätt som är mest lämpligt att utgå från. Utilitarismen menar att vi ska offra oss själva för att göra det som är bäst för alla men frågan är om det överhuvudtaget är möjligt att genomföra detta. Om så inte är fallet kan det vara bättre att utgå från sig själv och att människor tar ansvar för sina egna handlingar (Tännsjö 2000). Etik är inte ett självklart begrepp vilket här framstår med önskvärd tydlighet. Vilket synsätt som är mest lämpligt avgörs bäst utifrån enskilda fall eller som en medelväg. Vad som är en moralisk handling är olika för olika personer men de båda presenterade synsätten är god vägledning och utgångspunkt (Gustafsson 1995).

3.2.2. Pliktetik

De tidigare etiska områdena utilitarism och egoism är konsekvensetiska vilket innebär att när man gör orätt bemöts detta med någon form av följder. Vissa handlingar är dock förbjudna oavsett vilka konsekvenser som kan följa, att exempelvis mörda någon är fel oavsett om man sonar sitt brott genom fängelse. Man kan dela in handlingar i rätt och fel men det finns situationer där samhället anser att man bör agera på ett visst sätt och detta är plikten (Tännsjö 2000). Då man kopplar detta till revision inser man att revisorn har en plikt att utföra sina handlingar på ett sätt som är tillfredsställande för revisorsnämnden, arbetsgivare och kollegor. Därmed har revisorn en plikt att utföra sina handlingar på det sätt andra tycker att denne bör oavsett vad revisorn själv anser skulle kunna vara rätt eller fel.

När man pratar om ansvar brukar man använda tre betydelser av begreppet. Det första är att personen är moraliskt ansvarskännande och det andra är att personen moraliskt ska kunna rättfärdiga sitt beteende. I en tredje betydelse kan ansvar bytas ut mot plikt vilket ger pliktetiken en vidare betydelse. Detta innebär alltså att plikt kan ses som ett övergripande ansvar och därmed appliceras till den roll man har i arbetet, speciellt i den kontrollerande form man har som revisor (Collste 1996).

3.2.3. Dygdetik

Dygd definieras som "en medveten intellektuellt styrd hållning som, hos den som förvärvat dygd, möjliggör ett medvetet val av rätt handling istället för ett handlande styrt av böjelser eller känslor" (Collste 1996 sid 68). Man hittar dygd mellan två extrema handlingar, exempelvis dumdristighet och feighet, och lägger sig på en nivå som anses god och etisk (Collste 1996).

Inom dygdetiken bör man ställa frågan vad som är en dygd snarare än vad som är rätt och orätt. Det som är en dygd anses också vara etiskt. De karaktärsegenskaper som brukar anses som dygdiga är exempelvis välvilja, ärlighet, medkänsla, mod, flit, lojalitet, givmildhet och vänskaplighet (Tännsjö 2000). Givetvis är inte alla karaktärsegenskaper tillämpliga på alla situationer. Då man applicerar dessa egenskaper på revisorsyrket är ärlighet, mod, flit och lojalitet honnörsord medan vänskaplighet och givmildhet snarare kan vara ett hinder mot att agera etiskt då dessa motsäger de yrkesetiska regler som finns inom professionen.

Dygd är i de flesta fall en bra vägledning till vad som är etiskt och korrekt. Alla kan agera fel men alla har också ett val, och man anses vara dygdig då man väljer att avstå från det som är fel. Det är därför nödvändigt att ha en känsla för detta när man ska lösa svåra etiska problem eftersom man då kan fatta riktiga beslut. Dygd säger dock inte alltid något om hur man är som person rakt igenom. Det finns många fall där man är dygdig i sitt arbete och tar detta på största allvar men inte agerar lika ädelt i exempelvis familjelivet. Man kan därför vara en bra och etisk revisor, driven av de riktlinjer som finns, men inte nödvändigtvis vara likadan i alla situationer i livet. Då vi tittar på etik inom yrket speglar inte detta revisorerna som personer utan som yrkesutövare (Tännsjö 2000).

3.2.4. Yrkesetik

Många fall har uppmärksammats de senaste åren där yrkesutövare i många branscher agerat etiskt tvivelaktigt i jobbet. Detta har lett till en debatt om yrkesetik framförallt i yrken som är viktiga för samhället som exempelvis läkare och vårdare av olika slag samt poliser. Inom detta område ingår också revisorer som har en kvalitetssäkrande uppgift för de finansiella uppgifter som samhället får ta del av. Många grupper, inklusive revisorer, har därför infört en yrkesetisk kod som ska vägleda yrkesutövarna i respektive yrken i sitt etiska uppträdande. Målet med detta är att man som yrkesutövare ska förstå de mål och värden som yrket strävar mot samt hur man på bästa sätt ska realisera dessa. Det krävs dock även kunskaper och färdigheter samt en moralisk mognad för att man som arbetare ska kunna tillgodogöra sig den yrkesetiska koden (Collste 1996).

Det är av praktiska skäl nödvändigt att ha vissa regler i yrket som kan stävja vanliga etiska dilemman samt underlätta för yrkesutövarna att upprätthålla god etik. Det underlättar också genom att alla kan agera på ett liknande sätt vilket ger yrket ett samlat intryck (Collste 1996). I revisorerernas fall hjälper de etiska reglerna till genom att vägleda revisorer till att ta etiskt riktiga beslut. För att kunna göra detta måste en revisor också inneha egenskaper såsom ärlighet och lojalitet men det måste också ha mod nog att påpeka de fel de upptäcker.

Slutligen är den yrkesetiska koden också en slags varudeklaration för allmänheten. Att yrket satsar på den här sortens regler visar att de tar sig själva på stort allvar och försöker bevara samt förbättra förtroendet för yrket. Det finns dock begränsningar för hur mycket man kan reglera med en sådan kod. Dessa är ofta vagt och allmänt formulerade vilket medför att yrkesutövarna fortfarande måste vara noggranna, kritiska och hela tiden försöka ha ett etiskt förhållningssätt (Collste 1996).

3.3. Påverkan på revisorerers etik

3.3.1. Storlek på revisionsbyrån

För att undersöka vad som påverkar revisorerers etik har det gjorts många undersökningar genom åren vilka har presenterats i vetenskapliga artiklar. Eynon et al (1997) har utfört enkätundersökningar som studerar etiskt resonemang hos revisorer med olika inriktningar. Den hypotes de arbetade efter är att förmågan till etiskt resonemang är lägre på små byråer än på de stora. Detta skulle ha att göra med att man på mindre byråer har svårare att vara oberoende då man är mer ekonomiskt beroende av sina kunder. En stor kund är viktigare för en liten byrå och konflikter kan leda till att man tappar både kund och inkomst. Detta skulle då stödja teorin om att man är mindre etisk på små byråer eftersom de är mer beroende av nöjda kunder än de stora byråerna. Eynon et al (1997) diskuterar också om det kan vara så att man har svårare att agera etiskt som revisor på en mindre byrå eftersom man inte har en stark organisation i ryggen eller har kunniga kollegor att diskutera problem med. Studien som de sedan har genomfört stödjer dessa antaganden. Den visar att revisorer på mindre byråer har betydligt sämre förmåga till etiskt resonemang än revisorer på stora byråer (Eynon et al 1997).

En annan studie gjord av Sweeney och Roberts (1997) arbetar utifrån en liknande hypotes och påstår att man är mer oberoende på större byråer än man har möjlighet att vara på en liten. De skriver i sin artikel att tidigare studier visar på detta men de finner dock inget statistiskt samband i sin studie som också bygger på en enkätundersökning. De hittar dock indikationer på att stora byråer har ett större behov av att visa sig oberoende då deras goda rykte bygger mycket på det medan det för mindre byråer är viktigare att erbjuda ett bra och personligt arbete. De kom också fram till att företagskulturen är väldigt viktig för hur revisorerna kan resonera etiskt. Byråer där man kontinuerligt arbetar med att utveckla oberoende och etik har också revisorer som för ett bättre etiskt resonemang. Sweeney och Roberts (1997) menar alltså att den inställningen man har till etik bland medarbetarna på en byrå är avgörande för deras etiska resonemang (Sweeney & Roberts 1997).

3.3.2. Ålder och kön

Enligt Eynon et al (1997) har det tidigare utförts många studier där man har kommit fram till att yrkesutövares etiska resonemang förbättras över tiden samt att kvinnor i allmänhet för ett bättre etiskt resonemang än män. Dessa undersökningar ger anledning och tro att detta också är fallet inom revisorsyrket. Studien som Eynon et al (1997) har genomfört visar dock på det motsatta vad gäller etiskt resonemang kopplat till ålder. Den visar på motsatsen det vill säga att man får ett sänkt etiskt resonemang vid högre ålder. Detta tror Eynon et al (1997) beror på att man inom revisorsyrket får betydligt större ansvar när man blir äldre och därför måste ta beakta svårare etiska problem. När man är ung inom yrket behöver man inte ta lika stort ansvar och har därför lättare att föra ett etiskt resonemang på sina arbetsuppgifter. Studien undersökte också män och kvinnors förmåga till etiskt resonemang och kom fram till samma slutsats som tidigare studier det vill säga att kvinnor har bättre förmåga att agera etiskt (Eynon et al 1997).

Peterson, Rhoads och Vaught (2001) har också studerat etiska värderingar och resonemang utifrån ålder och kön. Man har undersökt om etiska värderingar förändras positivt när man blir äldre och om detta också har ett samband med kön. I undersökningen framkom att människor över 30 år har en högre standard för vad som är etiskt. Det påträffades även här en skillnad i kön men bara i låg ålder. Kvinnor under 30 år hade ett mycket mer utvecklat etiskt resonemang än män under 30 år, detta utjämnades dock i högre ålder. Peterson et al (2001) undersökte också hur mycket externa faktorer såsom arbetskamrater, familj, chef och företag påverkade det etiska resonemanget. Det man kom fram till är att yngre personer påverkas mer av de människor de har runt sig än äldre personer. Det som främst påverkade det etiska resonemanget var arbetskamraterna (Peterson, Rhoads och Vaught 2001).

3.4. Revisorers ramverk

3.4.1. FAR SRS:s yrkesetiska regler

Som vi tidigare har nämnt så måste en revisor följa god revisorssed i sitt arbete. Men vad är egentligen god revisorssed? I revisorslagen står att en revisor skall utföra sina uppdrag omsorgsfullt och med god revisorssed, men vad det är eller vad det innebär är inte beskrivet i lagen. Därför har FAR SRS kommit upp med nio yrkesetiska regler som presenteras nedan. Bakgrunden till reglerna är att FAR SRS ville precisera begreppet god revisorssed som uttrycks i lagen (FAR förlag, 2002).

Nr. 1 – God yrkessed:

”En medlem får inte främja orätt och skall även i övrigt iaktta god yrkessed ” (FAR förlag, 2008 s. 237)

Nr. 2 – Professionellt uppträdande:

”En medlem ska utföra samtliga uppdrag med integritet och vara objektiv i sina ställningstaganden.

Bestyrkandeuppdrag skall därtill utföras med opartiskhet och självständighet.” (FAR förlag, 2008 s. 237)

Nr. 3 – Organisation av verksamheten:

”En medlem ska organisera sin verksamhet så att den uppfyller kraven i regel 2 på integritet och objektivitet i samtliga uppdrag och på opartiskhet och självständighet i bestyrkandeuppdrag.” (FAR förlag, 2008 s. 238)

Nr. 4 – Arvodesdebitering:

”Arvodet för ett uppdrag ska vara skäligt med hänsyn till de kunskaper och den erfarenhet som medlemmen kan utnyttja i uppdraget och med hänsyn till uppdragets natur och omfattning.

En medlem får inte komma överens om ett arvode som är baserat på det ekonomiska utfallet för kunden eller som har karaktär av provision, om arvodet gäller ett bestyrkandeuppdrag.” (FAR förlag, 2008 s. 240)

Nr. 5 – Tystnadsplikt:

”En medlem får inte röja sådana sakförhållanden eller uppgifter för utomstående som medlemmen har fått kännedom om i sin yrkesutövning, om medlemmen inte har upplysningsplikt enligt författning, professionell skyldighet eller rätt att yttra sig eller behörigt tillstånd i. Medlemmen får inte heller utnyttja sådan information på ett sätt som är till fördel för medlemmen själv eller till skada eller nytta för någon annan.” (FAR förlag, 2008 s. 241)

Nr. 6 – Vidareutbildning:

”En medlem ska upprätthålla och utveckla sina yrkeskunskaper genom vidareutbildning.” (FAR förlag, 2008 s. 244)

Nr. 7 – Yrkesutövning:

”En medlem ska genomföra sina uppdrag omsorgsfullt.

En medlem ska inte åta sig ett uppdrag, om varken medlemmen själv eller den revisionsgrupp där medlemmen verkar kan tillhandahålla den kompetens som är nödvändig för uppdraget.

När en medlem anlitar en medarbetare som är verksam i samma revisionsgrupp eller en självständig uppdragstagare sker detta på medlemmens ansvar.

En medlem ska tillse att verksamheten bedrivs med tillfredställande riskhantering.” (FAR förlag, 2008 s. 244)

Nr. 8 – Förhållandet till kollegor:

”En medlem ska verka för goda relationer inom yrkeskåren.” (FAR förlag, 2008 s. 238)

Nr. 9 – Publicitet och marknadsföring:

”En medlem får göra sitt namn och sina kvalifikationer kända hos allmänheten på ett sätt som inte misskrediterar yrket.” (FAR förlag, 2008 s. 245)

Reglerna ger inte svar på alla frågor som kan uppstå i medlemmens, det vill säga revisorns, verksamhet och ambitionen är heller inte att de skall vara uttömmande. Reglerna skall ses som normer och är en vägledning för revisorer i frågor som rör god yrkesed. FAR SRS har gjort reglerna såpass allmänna att de, förutom av revisorer, även kan användas av andra i branschen. Det är till och med så att en revisor skall se till att reglerna även följs av de medarbetare som omfattas av revisorns uppdragsansvar. (FAR förlag, 2008).

3.4.2. Analysmodellen

En revisor måste alltid utföra sina uppdrag med opartiskhet och självständighet. När man får in ett nytt uppdrag, eller om omständigheterna förändras i ett befintligt uppdrag, måste man således försäkra sig om att det inte finns omständigheter som kan rubba förtroendet för revisorn. Det finns ett antal omständigheter då grundregeln är att revisorn skall avsäga sig uppdraget. Dessa omständigheter är:

- *Egenintressehotet*, revisorn har ekonomiskt eller liknande intresse i klienten.
- *Självgranskningshotet*, revisorn måste ta ställning till eller granska det arbete som han/hon själv har utfört. Därav kan revisorn inte utföra konsultation och revision för samma klient.
- *Partställningshotet*, revisorn har tagit ställning för eller emot i någon tidigare situation, exempelvis en förhandling, och anses därför vara kopplad till klienten.
- *Vänskaps-/förtroendehotet*, revisorn har starka personliga relationer till den person som granskas exempelvis nära vän, sambo, familj. Detta gäller också om revisorn låter sig invaggas i ett okritiskt förhållande till det klienten gör.
- *Skrämselhotet*, revisorn riskerar att påverkas av yttre påtryckningar eller av en dominerande personlighet hos någon som skall granskas.

Revisorn kan bortse från grundregeln om denne vidtagit motåtgärder eller om det finns speciella omständigheter som ändå gör att man inte ifrågasätter revisorns opartiskhet eller självständighet. I sådana situationer måste en kunnig och omdömesgill person som har kännedom om alla relevanta omständigheter intyga att så är fallet. Oavsett hur utfallet blir är det viktigt att man dokumenterar ärendets gång. Som beslutsstöd för analysmodellen kan man använda FAR:s flödesschema, vilket är bifogat i detta arbete (FAR förlag, 2006).

3.4.3. Revisorsnämnden

Revisorsnämnden inrättades den 1 juli 1995, det är en statlig myndighet som svarar för den prövning och tillsyn som följer av revisorslagen. Myndigheten är förhållandevis liten, drygt 20 anställda, och den finansieras helt utav olika slags avgifter (www.revisorsnamnden.se). Revisorsnämndens mål är att tillgodose samhällets behov av oberoende och kvalificerade revisorer samt att revisionsverksamheten som de driver håller hög kvalitet.

Vidare har nämnden bland annat till uppgift att;

- Handlägga frågor om godkännande och auktorisation av revisorer samt registrering av revisionsbolag.
- Ha tillsyn över revisorer och revisionsbolag så att de håller hög kvalitet och etik.
- Handlägga frågor om disciplinåtgärder.
- Föra register över revisorer och revisionsbolag samt lämna information om dem.
- Följa utvecklingen av tillsyn inom revisionsområdet, både nationellt och internationellt.

Revisorsnämnden är alltså den granskande myndighet som skall se till så att god revisorssed och de höga etiska krav som ställs på en revisor, upprätthålls i branschen. Det är också dit man vänder sig om man exempelvis anser att en revisor inte skulle ha följt god revisorssed. Om det visar att revisorn i fråga har agerat fel så kan det bli fråga om en varning eller till och med en avregistrering, beroende på hur stort felet är (FAR förlag, 2002).

4. Empiri och analys

Det här stycket inleds med en presentation av respondenterna som har deltagit i studien. Därefter presenteras insamlad data med påföljande analys i fyra avsnitt. Dessa avsnitt är kopplade till uppsatsens frågeställningar för att läsaren ska få en bättre översikt och förståelse samt finna en röd tråd till de slutsatser som presenteras i nästa kapitel.

4.1. Respondenternas bakgrund

Respondent A

Respondent A har arbetat och varit delägare på en av de större revisionsbyråerna i Göteborg. A tog examen vid Handelshögskolan i Göteborg år 1961 och började därefter sitt yrkesverksamma liv, först på Skattemyndigheten och senare på företaget Industrikrediten där A arbetade med utlåning. Detta gav nio års värdefull praktik innan A blev revisor. Respondent A blev revisor år 1970 och har varit revisor för cirka tio stycken börsnoterade företag men har även arbetat med mindre bolag. A har dessutom suttit i FAR:s redovisningskommitté samt varit med i Redovisningsrådet i tolv år.

Respondent B

Respondent B arbetar fortfarande på en medelstor byrå i Göteborg men har uppnått pensionsålder. B började arbeta som revisor år 1960 men slutade efter några år då B inte hade behörighet att bli auktoriserad revisor. Respondent B arbetade sedan som economichef för ett konfektionsföretag. Därefter bedrev B egen verksamhet och arbetade som godkänd revisor under tio års tid. År 1980 kompletterade B sin utbildning vid Handelshögskolan i Göteborg för att kunna bli auktoriserad revisor och har sedan dess arbetat i sitt eget företag, som nu har cirka 30 stycken anställda. B är idag inte längre delägare utan är anställd i bolaget. B har arbetat med alla former av bolag, från mindre tobaksaffärer till börsnoterade företag.

Respondent C

Respondent C har arbetat på en liten revisionsbyrå under större delen av sin karriär. C tog examen vid handelshögskolan år 1963 och hade då läst en ekonomisk grundutbildning. C började därefter arbeta på ett företag som utförde lönerevisioner och fortsatte sedan med revision på samma byrå. C arbetade på det ovan nämnda företaget i cirka 15 år för att sedan starta eget. Respondent C insåg efter en tids arbete att det saknades kunskap och gick därför revisorsutbildningen på Handelshögskolan i Göteborg. C har framförallt arbetat med mindre företag och kundkretsen har byggts upp genom rekommendationer från andra nöjda kunder.

4.2. Revisorers etik

Vad innebär det för dig att agera etiskt som revisor?

Enligt respondent B är god etik det viktigaste man har som revisor. Vidare säger B att det dock inte alltid är lätt att upprätthålla god etik och att det man vill göra inte accepteras i alla lägen. Då gäller det att man sätter ner foten för att behålla god etik. Respondent A säger att "Företagsledare är vana att få som de vill och det händer att man får stå ut med påtryckningar från deras håll, då är det alltför vanligt att revisorerna inte har pondus och därmed ger efter". C anser att etiskt agerande handlar om att följa de regler som finns. Dessutom är det viktigt att man är insatt och engagerad i sina kunders redovisning, vilket enligt C hade varit lättare om man hade fått vara mer inblandad i redovisningen. Man hade då kunnat vara mer insatt och påläst samt hade haft lättare att agera rätt. C avslutar med att säga att det är etiskt att säga ifrån när något känns fel och att hålla sig till sanningen.

Etik är för de flesta relaterat till oberoende och integritet, vad är svårt med att upprätthålla dessa?

Alla tre respondenterna anser att det svåra är att man skall granska kunden som också är den som betalar för tjänsten. A hävdar till och med att en revisor aldrig är helt oberoende och säger att "det är en statussak på byrån att ha en stor kund, exempelvis ett börsnoterat företag, dessutom handlar arbetet om att dra in inkomster och det vill man inte mista". A tycker att detta gör att det kan vara svårt att säga ifrån ibland. B anser att man inte får komma för nära en kund för att vänskapen då kan bli ett problem och att detta leder till att det blir svårare att säga ifrån. C menar att vänskapen kan bli ett problem men ur en annan synvinkel också gör det lättare. Hon säger att "man utbildar sina kunder vilket gör att de efter ett tag vet vad som gäller och om det då inte passar får de hoppa av. Till slut får man de kunder man vill ha".

Anser du att det på ett bra sätt går att avgöra vad som är att agera rätt eller fel inom revisorsyrket?

"En kunnig revisor vet vad som är rätt" säger A, men fortsätter med att prata om att man ibland måste strunta i de små sakerna för att få igenom de stora sakerna. A avslutar lite skämtsamt och säger att "ledningen vill ha en kunnig revisor men som helst gör som de säger". B menar att det ibland kan vara svårt att avgöra vad som är rätt eller fel eftersom det är ett komplicerat yrke. I dessa lägen kan det vara bra att prata med kollegor och fråga vad de tycker. C tror att alla människor innerst inne vet vad som är rätt och fel men menar samtidigt att det kan finnas gråzoner och att det då kan vara klokt att fråga sakkunnig, exempelvis Revisorsnämnden om råd. C fortsätter med att säga att det också kan vara så att man inte gillar en regel eller rekommendation, alternativt inte förstår syftet med den, och därför inte kan avgöra vad som är rätt eller fel.

4.2.1 Analys - Revisorers etik

Att handla etiskt är enligt Collste (1996) inget klart och tydligt begrepp utan kan tolkas olika från person till person. Det går därför att se det som väldigt individuellt vad revisorer lägger i begreppet etik. Respondent A anser att för att kunna vara etisk krävs pondus och att kunna stå på sig även i svåra situationer. Detta kan kopplas till den dygdetik som enligt Tännsjö (2000) handlar om att hålla en rak linje och basera sin val utifrån den uppfattning man har av vad som är rätt eller fel, istället för att låta handlingarna styras av känslor, påtryckningar eller liknande. Egenskaper som anses dygdiga är bland annat ärlighet, mod, flit och lojalitet. Innebörden av begreppet pondus kan dock diskuteras men tolkas i det här fallet ha innebörden av att vara modig samt stå stadigt och inte falla för påtryckningar. Respondent C anser att etik handlar mycket om att våga säga ifrån när något känns fel vilket i den här meningen även det kan tolkas som att man måste vara modig som revisor för att vara etisk. Vidare anser respondenterna att en etisk revisor också måste vara en kunnig revisor vilket ligger i linje med Gustavssons (1995) resonemang gällande att en etisk person ska besitta kunskap inom sitt område för att kunna agera etiskt. Respondent C diskuterar vidare betydelsen av att vara sanningsenlig för att vara etisk vilket även det finns inom dygdetikens lära genom dygden ärlighet. Respondent C kan också anses ha värderingar i enlighet med pliktetik (Tännsjö 2000) då C förespråkar att man följer de regler som samhället satt upp. Inom revisionsyrket måste man därför arbeta efter de lagar samt yrkesetiska regler som finns.

Det framgår av respondenternas svar att skäl som vänskap, inkomst och status på olika sätt bidrar till att det kan vara svårt att vara oberoende som revisor. Enligt Tännsjö (2000) innebär pliktetik att man ska utföra den handling som samhället anser vara etisk. Revisorer kan i det här fallet anses utsedda för att intressenterna ska få ta del av en korrekt redovisning. Detta måste medföra att det är svårt att upprätthålla oberoendet om de skäl som respondenterna uppger kommer i mellan. Om man inte kan anses vara oberoende kan man alltså diskutera hur etisk en revisor kan vara. Enligt analysmodellen är man inte etisk om man inte är oberoende. Detta synsätt kan givetvis variera beroende på om man tycker att oberoende är det mest väsentliga för etiken eller om man kan agera etiskt trots att man aldrig kommer kunna vara helt oberoende inom yrket. Det finns förutom analysmodellen ingen klar riktlinje utan man får i detta fall gå tillbaka till etikens grunder som enligt Gustavsson (1995) är närmast är kopplat till människans egen inställning. Ur en rent regelmässig och därmed pliktetisk synvinkel kan man hävda att man agerar oetiskt i alla situationer där oberoendet blir åsidosatt. Det finns dock även läror som utilitarism (Tännsjö 2000) som förespråkar att man ska göra det som är mest rätt. Ur den här synvinkeln kan man därför mena att det är bättre att trots att oberoendet är åsidosatt försöka bedriva en så god etik som möjligt för att yrket ska upprätthålla högsta möjliga standard.

Uppenbarligen är det inte helt lätt att avgöra vad som är rätt eller fel att göra inom yrket. Man har uppmärksammat detta och därmed utformat yrkesetiska regler för att underlätta för revisorerna att agera etiskt. Detta ligger i linje med den yrkesetik som beskrivs i referensramen. Det som anses problematiskt är när man inte förstår de regler som finns eller inte är tillräckligt kompetent för att tillämpa dem. Det går därför att argumentera för att kunskap ska ses som en av de viktigaste byggstenarna för att upprätthålla god etik vilket ska visa sig i senare analys.

4.3. Förutsättningar för att upprätthålla etik inom yrket

Lagarna blir bara fler och fler, hur påverkar detta etiken?

B tycker inte det har någon större betydelse och säger att "etik är den uppfattning man har om hur man skall sköta sitt jobb och den påverkas inte av lagarna". C anser att det blir svårare när det kommer fler regler att anpassa sig till. "Det är lätt att försöka hitta genvägar om man tycker att lagen är krånglig eller onödig, dessutom kan nya lagar komma i vägen för något man alltid har gjort". C anser att det kan vara svårt att agera etiskt i dessa lägen om man definierar etisk som att följa lagen. A anser att etiken alltid har varit viktig men att det nu handlar mer om att dokumentera rätt än att agera etiskt. Vidare tycker A att offerter på revision har haft en negativ inverkan på revisionen. Detta började i slutet av 80-talet och blev sedan allt vanligare. Det har lett till arvodena har halverats och det har i sin tur försämrat revisionen berättar A. Respondent A fortsätter och säger att det är vanligt att ekonomichefen får order om att skära ner kostnaderna och pressar därmed revisionsarvodena, han förhandlar då med den som skall granska honom vilket inte är lämpligt!

Hur tycker du att Revisorsnämnden skulle kunna bidra till att utveckla god etik?

Respondent A anser att nämnden inte är alltid så tuff som den skulle kunna vara men att de har utvecklat god etik och god revisorssed på ett positivt sätt. A säger vidare att deras roll är att man skall kunna vända sig dit om man som revisor har en fråga. B anser att de måste anställa mer kvalificerade medarbetare först och främst, de som sitter i nämnden idag är inte tillräckligt uppdaterade. "De klarar av enklare saker men inte knivigare frågor" säger B och fortsätter med att diskutera om det verkligen är bra att det är en så stor blandning av människor i nämnden. B förstår att man vill vidga perspektiven men tycker att Revisorsnämnden innehåller för många jurister. Jurister är enligt B duktiga på regler men kan inte sätta sig in i de svåra problem som eventuellt kan uppkomma och inte går att reglera. Enligt C fungerar dock nämnden bra som den är, "det var skrämmande när de kom och granskade men samtidigt är det bra att man får press på sig att allt är i ordning och att man har antecknat noga vad som är gjort" säger C. Respondent C tycker även att det är en bra kvalitetsstämpel på yrket med en fungerande och övervakande nämnd.

Vad anser du är det mest förekommande skälet till att inte agera enligt FAR/SRS yrkesetiska regler?

B säger att det kan bero på okunskap att man inte agerar enligt dessa regler men etik och sunt förnuft är något som alla borde ha. Man borde därför kunna agera etiskt även om man saknar kännedom om de yrkesetiska reglerna. B säger sedan att det vanligaste skälet förmodligen är att man blundar, det vill säga att man inte blandar sig i det som är otrevligt. B fortsätter med att prata om att man kan vara rädd mista kunden, skada byrån och dessutom kanske tycker synd om företagaren. Revisorer tänker då att det inte är så farligt och så ser man mellan fingrarna. C har liknande åsikter och nämner att behålla kunder och att tjäna pengar som två skäl. C anser att vi människor vill lyckas till varje pris och mäter framgång i pengar. A har liknande uppfattning men nämner även bristande civilcourage som ett skäl att inte agera enligt FAR/SRS yrkesetiska regler.

4.3.1. Analys - Förutsättningar för att upprätthålla etik inom yrket

Den vanligaste åsikten bland respondenterna är att lagarna inte påverkar etiken utan att man är etisk om man sköter sitt jobb, inte nödvändigtvis om man följer lagar och regler till fullo. Frågan är om etik har med lagar att göra överhuvudtaget? Enligt referensramen innebär etik att man som människa försöker göra det som är mest rätt i olika tappningar. Det måste dock anses finnas ett behov av att stifta fler lagar eftersom detta görs. Förmodligen är det för att det ska bli lättare för revisorer att veta vad som är rätt och etiskt men man kan diskutera huruvida det är samma sak att vara etisk som att följa lagarna. Om de regler som finns hindrar en revisor från att göra något som denne anser vara etiskt, vad är då rätt? Enligt den tidigare nämnda pliktetiken (Tännsjö 2000) skulle revisorer vara tvungna att följa samhällets regler för att vara etiska. Det finns dock även andra synsätt inom etiken som motsäger detta. Utilitarismen (Tännsjö 2000) innebär att man ska göra det som är mest rätt vilket alltså enligt revisorerna inte alltid är att följa lagarna helt. Här uppstår ett etiskt dilemma som en revisor måste ta ställning till och hur de än agerar kommer det inte bli helt korrekt ur ett etiskt perspektiv.

Utifrån referensramen ska vi också analysera de yrkesetiska reglerna. De yrkesetiska reglerna finns för att hjälpa revisorer att vara etiska vilket också är utgångspunkt för yrkesetiken. Respondent A tycker inte att det finns något skäl att inte följa de yrkesetiska reglerna och detta får anses vara det svar som är mest etiskt. Enligt de utgångspunkter som finns i referensramen för vad som är etiskt finns inga ursäkter för att inte agera så rätt man kan. Det kan dock finnas några omständigheter som gör att det inte är klart vad som är det bästa, vilket gör det är svårt att alltid agera helt korrekt. Respondent C nämner att tjäna pengar och att lyckas som eventuella orsaker. Det står klart att dessa anledningar är oetiska ur en strikt synvinkel. Det är dock inte säkert att marknaden är skapad för att man ska kunna vara helt etisk. Ur revisorernas synvinkel skulle man eventuellt kunna äventyra sin karriär om företagen mäter framgång i hur mycket pengar en revisor tillför företaget. Om det ovan nämnda är fallet skulle orsakerna alltså ändå kunna vara förmildrande för revisorn i sig även om det är allvarligt för branschen i stort.

Det råder helt blandade meningar om Revisorsnämnden bland respondenterna. Enligt B brister de i kompetens, A tycker att de kunde vara tuffare men att de har haft en positiv inverkan på god revisorssed och C anser att den fungerar som den skall i egenskap av granskande organ. Klart är i alla fall att en hög kunskapsnivå är viktigt inom Revisorsnämnden. Skall man granska revisorer och dessutom kunna motivera de högt ställda kraven som man har måste nämnden vara mer uppdaterad och kunnig än revisorerna själva. Annars är risken att branschen och allmänheten tappar respekten för nämnden.

4.4. Svåra situationer och dilemman inom professionen

Vilka svåra situationer eller fällor tror du är vanliga att hamna i?

Respondenterna är överens om att det finns många situationer som man hade önskat att man inte hade behövt ta ställning till. Respondent A och B som har arbetat med större bolag tycker båda två att påtryckningar från bolagens ledningar är en svår situation. I de stora bolagen består ledningen ofta av väldigt kompetenta och starka personligheter som är duktiga på ekonomi. Detta innebär att om företaget vill göra på ett speciellt sätt kan det vara svårt att säga emot även om man som

revisor tycker att det känns fel. Respondent B exemplifierar med att företagen ofta "har hört" att ett annat företag har fått göra på ett visst sätt och använder det som argument för att man själv ska acceptera samma sak. Respondent A anser att den vanligaste påtryckningen är när företagen inte vill att revisorn skall låtsas om att tillgångarna är för högt värderade och behöver skrivas ned. Det är viktigt för företagsledningen att vara duktiga och de vill därför sällan medge att värdet har sjunkit. Det gäller då att som revisor vara insatt och kunnig i frågan för att man skall kunna kräva att tillgångarna skrivs ned. A menar vidare att företagsledningarna i stora bolag gärna vill göra på sitt eget sätt. De anser att de är stora nog att sätta sina egna regler vilket medför svårigheter för revisorer. Att vara revisor i ett stort, börsnoterat bolag kräver därför både kompetens och pondus. Då respondent C endast har jobbat med mindre företag har C inte upplevt att företagen vill göra på sitt eget sätt utan tycker att de i stor utsträckning lyssnar och respekterar revisorn. Dock har C upplevt påtryckningar, men endast i mindre skala. Oftast handlar det om att företagen vill att man som revisor ska se genom fingrarna i vissa situationer och ibland är det lätt att ge efter, om än bara lite grann.

Respondent A och C nämner båda vänskap som en svår situation. Respondent C berättar att kravet på att byta revisor vart femte år är ganska nytt och att man tidigare kunde jobba med ett och samma bolag under hela sin karriär. Detta ledde givetvis både till positiva och negativa följder. Eftersom man hade sina kunder en längre tid kunde man lära dem att göra rätt och på så sätt minska problemen. Detta tror C hade varit bättre på lång sikt eftersom få företag faktiskt vill bryta mot reglerna. Dock tror C att det ibland hände att man gick över gränser och såg mellan fingrarna i fler situationer än vad man hade gjort om man inte hade haft en så nära relation till kunden. Respondent A tycker att det är väldigt vanligt att revisorer blir nära vän med sin klient. A anser att det blir svårt att hålla tillräcklig distans när man spelar golf och äter middag ihop. Även om man är en duktig revisor är det inte säkert att man kan se på situationerna helt objektivt och A anser därför att man måste lära sig att hålla sig på sin kant som revisor.

Alla respondenterna anser att det leder till svåra situationer när ett företag går dåligt eller är på obestånd. Respondent A menar att när ett företag kämpar för sin överlevnad finns det många svåra dilemman. De andra två respondenterna håller med om detta och pratar bland annat om den skyldighet man har att meddela företag som är på obestånd. Respondent B tycker inte att det är lätt att som revisor sätta ett företag som man länge har arbetat med i konkurs och tycker också att man ibland väntar för länge eftersom man hoppas att företaget ska kunna vända och räddas. Respondent C menar att man ofta ser tidigare än företagen att de är på väg mot konkurs men att det är en svår avvägning om man ska säga till dem i tid eller låta dem fortsätta. Man har ingen laglig skyldighet att upplysa företaget om en ohållbar affärsidé men C funderar ändå på om det inte hade varit mer rätt att säga till när man ser vart företaget är på väg.

En ytterligare svår situation är värderingsfrågor. Det är i värderingen man som revisor kan vara med och påverka företaget och det är också där företagen vill göra mest undantag eller använda nya tillvägagångssätt. Som tidigare nämnt tycker A att det är ett problem när företagen inte vill skriva ner sina tillgångar trots att man vet, att de vet, att de inte är värda lika mycket längre. Respondent B anser också att värdering förmodligen är det svåraste, ofta blir man oense med företagen om vad saker är värda och hur man ska framställa det.

Respondent A och C nämner båda att det är en svår situation med det system vi har idag där företagen betalar revisorn för att själva bli granskade. C tycker att detta är grunden till all problematik eftersom den som föder revisorn och ger denne gott rykte är den vars räkenskaper

man ska lägga sig i. Vidare säger C sig tro att det är ett större problem i enmansbyråer eller på mindre byråer eftersom man då som enda revisor är personligt ansvarig för att firman skall gå runt. C tror att man är mer benägen att tänja på gränserna om kundernas uppfattning om lönen är direkt kopplad till revisorn på ett sätt som inte märks på stora byråer. Även A som har arbetat på en större byrå tycker att detta är ett problem och att det har blivit större med åren. Förr var revisorn väldigt ansedd och respekterad men efter hand har konkurrensen ökat och man har börjat marknadsföra byråerna. Detta har medfört att revisorerna har blivit mer benägna att göra kunderna nöjda i första hand medan en god revision har kommit i andra hand. Byråerna idag är så beroende av sina kunder att de i större utsträckning än förr är villiga att se genom fingrarna med vissa saker och bedriva "kohandel" vilket innebär att man får ge och ta lite för att alla ska bli nöjda.

Respondent A tycker också att situationer där man gör affärer mellan företagets olika delar är svåra. Det som blir svårt här är att se till att de internpriser som tas ut och de marknadsvärden som anges verkligen är riktiga så att företagen inte exempelvis försöker hålla ner resultaten för dessa transaktioner och på så sätt betala mindre skatt. Respondent B pratar även om problemen kring moms då detta är en snårig lagstiftning. Skatteverket har enligt B sett det som sin uppgift att jaga "felmomsare" vilket har lett till att det är en viktig uppgift för revisorerna att kontrollera att momsen blir rätt eftersom det annars ses som revisorns fel. B nämner också att det kan vara en svår situation att göra revision åt invandrare då deras förtroende för myndigheter ofta är dåligt. Att övertyga dem om att det är riskfritt att lämna ifrån sig alla papper blir då svårt.

Vill du berätta om något eller några dilemman du har hamnat i?

Respondent A berättar om ett dilemma A hamnade i när A var revisor i ett stort börsnoterat bolag med verksamhet i Brasilien. En stor del av koncernens vinst kom från verksamheten i Brasilien men inflationen i landet var ett stort problem. De förluster man gjorde på grund av inflationen skulle egentligen bäst redovisats i resultaträkningen men eftersom förlusterna tog ut de stora vinster man gjorde hittade man istället ett sätt att redovisa valutakursen endast över balansräkningen. Resultatet blev då väldigt missvisande. Även om detta inte var direkt fel eller bröt mot någon regel gav det intressenterna en helt missvisande bild vilket A tyckte var fel och kändes fel. Eftersom det inte var något egentligt brott valde A att inte påpeka detta även om A i efterhand kan känna att det hade varit det rätta att göra. Det som spelade in var att man hade att göra med ett så stort företag och har man då inte så stor erfarenhet finns risk att man inte säger ifrån, vilket A tror att A hade gjort om dilemmat hade uppstått senare i karriären.

Respondent B tycker att det är svårt att avgöra när man ska anmäla till ekobrottsmyndigheten. Det kan vara svårt att veta vad som är gjort med avsikt eller inte och det är dessutom svårt om man har jobbat med ett företag länge att sedan anmäla det. Det är tyvärr lättare att i sådana fall bara avsäga sig uppdraget även om man egentligen borde anmäla. B har gjort några anmälningar då B har känt att det verkligen varit nödvändigt och att man har haft en klar anledning samt starka bevis. B tycker dock att det har förlorat sin mening att anmäla på senare år då man ofta får tillbaka anmälningen med orden "Brott ej styrkt". B tror inte att de har ordentligt med tid och därför svarar så. Detta tror B kan leda till problem i framtiden eftersom det ger ytterligare anledning för revisorer att inte anmäla. Ett annat dilemma som B uppmärksammar är att små företag ofta inte tar upp alla pengar utan tar lite svart. B säger att alla företag någon gång har handlat med svarta pengar och att detta är närmast en förutsättning för att de ska överleva de första åren. Ett sådant

tillvägagångssätt tycker B kan vara accepterat i viss mån för att företagen ska ha en chans att överleva. Det är dock en annan sak om kunden exempelvis går på a-kassa samtidigt och därmed bidragsfuskar. Dilemmat ligger enligt B i att avgöra vad gränsen går och vilka kompromisser man kan rättfärdiga för sig själv.

Respondent C tycker att man ofta hamnar i små dilemman som behandlar det vi tidigare diskuterat såsom påtryckningar och att varna företagarna om det börjar gå dåligt. Ibland hamnar man i dilemmat att kunden säger att "det händer inget om du godkänner detta, det är bara en liten grej" och även om det bara är en liten sak vill man följa reglerna. Dilemmat ligger i att väga betydelsen av hur stort felet är mot hur betydelsefull kunden är. Detta skulle enligt C aldrig hända med större och viktiga poster men ibland måste man göra en avvägning i de små frågorna. C tar också upp ett tillfälle då C upptäckte att en kund inte hade tagit upp alla inkomster i redovisningen. C krävde då att detta skulle göras men kunden ville annorlunda vilket resulterade i att C vägrade skriva på revisionen. I efterhand tycker C att man borde ha anmält honom också men det var ett svårt dilemma.

Finns det något du hade gjort annorlunda om du hade hamnat i samma situation igen?

Respondent B tycker att B har försökt att hålla en rak linje men att det är mycket i yrket som har förändrats. Förr skulle man bara godkänna balansräkningen medan man idag måste titta på helheten på ett helt annat sätt. Idag är det viktigt att kontrollera att alla intäkter och kostnader redovisas vilket man kunde se genom fingrarna med förr. Då spelade det ingen roll att företagen handlade mycket svart eftersom det inte var revisorns jobb att granska det men idag måste man göra det. Det finns många saker B godkände då som man aldrig skulle göra nu. B menar att man alltid märker om ett företag behandlar svarta pengar, det bli uppenbart när man tittar på siffrorna och idag skulle B ta upp det till ytan på ett annat sätt en förr.

Respondent A är missnöjd med det jobb A utförde med Brasilienföretaget. Även om det var svårt tycker A att det skulle ha stoppats tidigare. Trots att det inte fanns någon princip för det tycker A idag att A hade skyldighet att åtminstone nämna situationen i revisionsberättelsen. Respondent C tror inte att C hade gjort något annorlunda även om man hade önskat det. De beslut C tog var nödvändiga att ta även om C inte är stolt över alla.

4.4.1. Analys - Svåra situationer och dilemman inom professionen

Respondenterna nämner många svåra situationer och dilemman man kan komma att hamna i som revisor. Det kanske mest påfallande är påtryckningar från de företag som man arbetar med, då främst stora och börsnoterade bolag. Dessa bolag tycker sig enligt respondent A och B ha rätt att ta egna beslut och upprätta egna lösningar även i sådana fall där revisorn måste anses ha bäst kompetens. Har företagen då fått så stark position i samhället att de inte längre behöver ta hänsyn till de lagar och regler som finns, och vad beror i så fall detta på? Collste (1996) menar att det finns vissa tendenser i samhället som kan försvåra etiskt handlande och nämner stordrift som en av dem. Man kan därför undra om det etiska tänkandet får lida när de stora företagen får mer makt i samhället. Respondent A anser att samhällsklimatet har förändrats mycket under de senaste åren och så även revisorsyrket. Yrket som tidigare var högt respekterat får idag stå tillbaka och anpassa

sig allt mer efter de stora företagen. I referensramen diskuteras att kunskap kan vara ett hot mot etiskt tänkande i vissa fall men vara en förutsättning i andra. Det kan därför diskuteras huruvida den kunskap företagen besitter gällande sina egna uppgifter är positivt för etiken. Det skulle snarare kunna påverka samhället negativt i sin helhet då företagen blir allt duktigare inom frågor som rör redovisning och således inte anser sig behöva lyssna på revisorn i lika stor utsträckning.

Man måste självklart diskutera om den här situationen enbart beror på företagen eller om revisorerna själva har varit med och bidragit till utvecklingen. Att vara etisk innebär enligt Collste (1996) bland annat att ta ansvar, vilket kan tänkas syfta på både företagen och revisorer. Det går alltså inte att komma ifrån att revisorerna själva har ett ansvar för att deras yrke upprätthåller en viss standard. Man kan misstänka att man med åren har känt ett behov av att kompromissa med företagen i större utsträckning då konkurrensen bland byråerna enligt respondent A har ökat. Det kan dock inte anses som etiskt att kompromissa bort det ansvar som en revisor har. Då Gustafsson (1995) definierar etik använder han ord som kunskap, förmåga till resonemang och känsla som ledord för vad en etisk människa ska besitta för egenskaper. Det nya läget för revisorer med ett hårdare arbetsklimat tyder på att det är viktigare än någonsin att besitta den kompetens och det etiska resonemang som krävs för att revisorer ska behålla sin position och goda rykte.

De vanligaste påtryckningarna gäller enligt respondenterna värderingsfrågor. Det är inom dessa frågor som företaget kan påverka sina siffror mest och därmed är benägna att få göra som de vill. Det etiska dilemmat för en revisor ligger inte i att avgöra vad man får eller inte får göra eftersom dessa regler är tydliga. Det är bedömningen som är svår. Då man måste göra en subjektiv bedömning av exempelvis de tillgångar som finns är chansen stor att bedömningen ser olika ut beroende på vilka ögon man tittar igenom. Företagets bedömning av tillgångarna är inte nödvändigtvis uppenbart olagliga eller fel och man måste då som revisor gå till sig själv och fundera på vad som är rätt. Enligt Gustafsson (1995) medför ett etiskt förhållningssätt att man är kritisk mot tankar, inställningar och värderingar. Ur det perspektivet kan det därför inte vara etiskt att som revisor godkänna alltför högt värderade tillgångar när man vet att de egentligen borde skrivas ned. Trots detta kan det finnas många omständigheter som försvårar avgörandet om vad som är rätt och fel. Om man ser problemet ur revisorns synvinkel är det inte säkert att svaret är solklart. Då respondent A tar upp dilemmat med Brasilienföretaget, vilket egentligen inte gör något fel men där konsekvenserna blir att siffrorna är starkt missvisande för intressenterna, blir detta problem tydligt. Om man ser det rent regelmässigt gör företaget inget fel men frågan är om det kan ses som en etiskt riktig handling när företaget missleder sina intressenter så grovt.

Respondenterna tar också upp andra situationer som kan försvåra revisorers förmåga att agera etiskt. Enligt Collste (1996) är inte etik ett helt fast begrepp utan kan tolkas olika från person till person, vilket kan anses medföra svårigheter för revisorer i många fall. En sådan situation som tas upp är den vänskap som kan uppstå mellan revisorn och företagsledningen när man har arbetat nära varandra under en längre tid. Om man väljer att definiera etik som ansvar skulle man kunna rättfärdiga vänskapen med att man kommer närmare kunden, får en bättre inblick i företaget och därmed kan göra ett mer rättvisande arbete. Detta tycker respondent C är en viktig infallsvinkel då man kan hävda att etiken gynnas av ett nära samarbete med kunden. Å andra sidan kan man mena att oberoende är en del av etiken vilket inte går ihop med föreställningen att vänskap är något som gynnar den. Respondent A anser inte att man kan vara objektiv i en situation där man är vän med kunden vilket anses vara den vanligaste uppfattningen då den stöds av en av de yrkesetiska reglerna. Etik är dock som tidigare nämnts inte ett helt klart begrepp vilket kan

innebära att det är personligt för varje revisor hur objektiv och oberoende man kan hålla sig och ändå agera etiskt.

En annan svår situation som framförallt respondent C diskuterar är huruvida man kan upprätthålla sitt oberoende som revisor då det är kunden som betalar för granskningen.

Med utgångspunkt i de ovan nämnda definitionerna av etik kan man diskutera om det egentligen är etiskt att överhuvudtaget använda detta system för granskning av företag. Detta påstående kan man anse stöds av det faktum att respondent A och C tycker att det är problematiskt att hålla rätt distans till sina kunder. De inser att de ibland bedriver kohandel för att inte förlora kunder. Pliktetik (Tännsjö 2000) innebär att det finns vissa situationer där samhället anser att man bör agera på ett speciellt sätt. Det kan anses tillämpligt i den här situationen då samhället och övervakande myndigheter förväntar sig att revisorer ska agera på ett korrekt sätt. Utifrån detta kan man säga att revisorer inte uppfyller de förväntningar och krav som ställs då revisorerna inte klarar av att behålla distansen. Frågan är dock om de har en rimlig möjlighet att göra detta. Respondent A pratar om att byråer idag måste konkurrera om kunderna i mycket större utsträckning än tidigare. Det kan dessutom vara så att revisorer vill visa sig duktiga på byrån och behålla samt skaffa nya kunder. Det tuffa klimatet kan ses som en förmildrande omständighet för att revisorer har svårare med oberoendet idag. Det kan dock inte, med utgångspunkt i tidigare definitioner, vara helt etiskt när man inte är oberoende.

När Gustavsson (1995) beskriver vad etiken kan göra för människan tar han upp att den förväntas bekämpa den feighet som råder. Man kan anse att med detta menas att man med trygghet i etiskt tänkande ska våga ta de beslut som är rätt i varje situation trots att det inte nödvändigtvis är den lättaste vägen att gå. Då man ser revisorsyrket utifrån det här perspektivet kan det appliceras på de tidigare nämnda situationerna; påtryckningar, värdering, oberoende och vänskap. Även då man vet vad som förväntas och vet vad det innebär att vara etisk måste man också ha modet att agera enligt det. När man pratar om dygder nämns mod som en av de viktigaste (Tännsjö 2000) vilket stödjer det tidigare resonemanget ytterligare. Detta kan också kopplas till ett nytt problem som diskuteras av alla respondenterna, vilket är de svårigheter som uppstår när företagen går dåligt eller är på obestånd. Respondenterna menar att man ofta vet när företaget är på väg mot konkurs. Enligt Tännsjö (2000) måste man alltså ha modet att säga ifrån för att agera etiskt men respondenternas svar tyder på att det går att ifrågasätta det. Enligt det här synsättet skulle man alltså kunna säga att revisorerna agerar oetisk då de inte säger ifrån i tid. Regelmässigt gör man dock inget fel i att inte varna företaget om det inte redan är på obestånd, vilket talar för att revisorerna ändå agerar etiskt. Om det dock är så att företaget går väldigt dåligt har man som revisor har likvidationsskyldighet. Med detta uppstår ett annat problem med utgångspunkt i den feighet som Gustavsson (1995) menar är oetisk. Det som respondenterna nämner i frågan är att det kan vara svårt att likvidera företag som man länge haft en relation med. Det dilemma B tar upp med anmälan till ekobrottsmyndigheten behandlar samma slags problematik som och den anses ha sin grund i vänskap och beroende av kunden.

4.5. Presentation av de två avslutande intervjufrågorna

Nämna tre viktiga saker i din karriär som har varit avgörande och format dig som revisor. Berätta gärna lite om varje och varför de varit viktiga.

Alla respondenterna är överens om att de jobbyten de gjort har påverkat deras karriär positivt och utvecklat dem som människor och revisorer. Både B och A tycker också att de kollegor de har lärt känna har varit viktiga. B tycker att de kollegor B har haft har visat stor integritet och att man lär sig mycket av hur andra arbetar. A har varit verksam i FAR:s redovisningskommitté och tycker att detta har utvecklat A mycket genom att man får diskutera de problem man kan uppleva med andra. A är också stolt över att ha blivit en auktoritet inom vissa områden där andra sedan har kunnat komma med frågor. A tycker också att man lär sig otroligt mycket av att arbeta med stora börsbolag vilket är en utmaning.

Om du hade fått göra om din karriär, tror du att du hade varit samma sorts revisor igen?

Respondent A hade absolut varit samma sorts revisor igen och är väldigt nöjd med sin karriär. A tycker att de värderingar som A har haft har varit bra men att standarden blivit lägre med åren och att det skulle behövas fler från "den gamla skolan" kvar i yrket. Respondent B hade haft samma värderingar men gjort lite annorlunda i sin karriär. B började som ensam revisor men tycker nu i efterhand inte att det är bra. Man klarar inte av kraven på integritet, jävighet och oberoende som egen revisor. Respondent C hade försökt att agera lite annorlunda om C hade fått göra om sin karriär. C önskar att C hade haft mer skinn på näsan och varit tydligare mot sina kunder från början.

4.5.1. Avslutande analys

Författarna avser i det här stycket att föra en analys baserad på de två sista och mer övergripande frågorna samt analys med utgångspunkt i respondenternas bakgrund med avseende på det kapitel i referensramen som behandlar skillnader i små och stora bolag, ålder och kön.

Eynon et al (1997) har genomfört studier gällande etiska skillnader i små respektive stora byråer med utgångspunkten att revisorer på mindre byråer har sämre förmåga att resonera etiskt. Man har genomfört en undersökning som stödjer detta påstående vilket kan användas i vår diskussion. Då våra respondenter kommer från byråer med varierande storlek är detta intressant i förhållande till svaren i empirin. Resultatet av undersökningen innebär att respondent C som har arbetat på en liten byrå skulle föra ett sämre etiskt resonemang än de andra. Det som talar för att det är på det ovan nämnda sättet är att C anser att man ibland måste se genom fingrarna med vissa saker för att helheten ska bli bra. C talar vidare om den vänskap som kan uppstå när man har haft kunderna en längre tid vilket kan ses som en svårighet att hålla rätt distans. Sweeney och Roberts (1997) har gjort en undersökning med liknande hypotes som säger att man är mindre oberoende på mindre byråer. Respondent C har ingen erfarenhet av större byråer men tror att det kan vara så att man är mer beroende som liten företagare eftersom lönen blir ett direkt resultat av hur många kunder

man har. De större byråerna har också mer resurser att jobba med oberoendefrågor med och har även kollegor att diskutera problem och reda ut eventuella frågetecken med. Det som ändå talar till de mindre byråernas fördel är att de enligt respondent C blir utsatta för mindre påtryckningar än de stora byråerna. Frågan är då om man är mindre etisk när man jobbar på en mindre byrå. Man kan konstatera att förutsättningarna för att lyckas upprätthålla oberoendet är väldigt mycket sämre för de revisorer som arbetar på mindre byråer vilket skulle kunna ge utslag på undersökningarna gällande förmåga till etiskt resonemang. Detta stöds också av att respondent B säger sig ångra att han började med att driva byrå ensam eftersom det är näst intill omöjligt att då upprätthålla den integritet, oberoende och etik som krävs för yrket. Respondent B tycker dock att B i övrigt är etisk och anser att det är förutsättningarna som är svåra att hantera och att detta borde beaktas.

Eynon et al (1997) har också genomfört en studie som visar att revisorer till skillnad från andra yrken får sänkt förmåga till etiskt resonemang när de blir äldre. Detta är dock svårt att kommentera eftersom det endast är äldre revisorer som deltagit i den här studien. Eynon et al (1997) diskuterar om detta faktum kan bero på att arbetsuppgifterna blir mer krävande med åren vilket verkar vara rimligt. Detta kan kopplas till respondenternas resonemang gällande att man måste vara kunnig samt tydlig och ha pondus för att vara en bra revisor. Det kan vara så att brister i dessa egenskaper leder till att man agerar mindre etiskt då man kommer upp på en högre nivå där svårare dilemman uppkommer. Även kön har enligt undersökningen betydelse för det etiska resonemanget vilket skulle kunna vara applicerbart på vår studie då respondenterna är två män och en kvinna. Dock får urvalet anses vara för litet för att några slutsatser gällande detta skulle kunna vara aktuella. Skillnaden i etiskt resonemang jämnas enligt Eynon et als (1997) studie ut i äldre ålder och författarna har i enlighet med detta inte identifierat några skillnader mellan könen men kan som tidigare nämnt inte uttala sig säkert om detta.

5. Slutdiskussion

I det här kapitlet avser författarna att presentera de slutsatser som framkommit med utgångspunkt från den empiriska och analytiska delen. Kapitlet är indelat efter de problem som formulerades i inledningen. Avslutningsvis ger författarna förslag på fortsatta studier inom området.

5.1. Slutsats

Syftet med den här uppsatsen är att identifiera etiska problem som uppstår i samband med revision samt vilka förutsättningar revisorer har för att kunna utföra revisionen etiskt. Avsikten är också att diskutera vad revisorer anser vara god etik samt hur man bäst kan upprätthålla den i yrket. Genom att utgå från den problemformulering som skrevs inledningsvis avser författarna nedan försöka uppfylla syftet.

5.1.1. Vad anser revisorer vara god etik och hur upprätthåller de den i det löpande arbetet?

De intervjuer samt den analys som har genomförts tyder på att revisorer anser att god etik är kopplat till de egenskaper som krävs för att vara en bra revisor. I undersökningen framkommer att god etik handlar om att vara bestämd i sin roll som övervakare och att följa de regler som finns. De revisorer författarna har intervjuat är medvetna om att etik är en förutsättning för att yrket ska fungera och därmed behålla sin ansedda position i samhället. Något som har framkommit är särskilt viktigt är kunskap. Det är genom kunnande och engagemang som man upprätthåller god etik och kan reda ut de många svåra situationer som uppstår i yrket på ett bra sätt. Det har även gjorts tydligt att en förutsättning för god etik i yrket är att berätta sanningen. Det finns dock omständigheter som har visat sig försvåra upprätthållandet av god etik i arbetet.

Det har framkommit att man aldrig kan vara helt oberoende som revisor av olika anledningar. Enligt undersökningen har revisorer svårt att helt hålla distansen när man har haft kunder flera år och därmed har blivit någon form av vänner. Detta kan anses strida mot god etik då vänskap är en av de yrkesetiska reglerna och därför är något som anses vara en förutsättning för god etik. Det är också ett problem att vara oberoende då man på alla revisionsbyråer faktiskt är beroende av att kunderna är nöjda och vill vara kvar som kunder. Detta har visat sig vara ett större problem på små byråer eftersom man som revisor där är mer direkt beroende av kunderna då dessa betalar lönen.

De svar som respondenterna i studien gett tyder på att revisorer i stor utsträckning vet vad som är rätt och fel i yrket men inser att det finns gråzoner där man inte alltid vet vad som är etiskt då yrket kan vara komplicerat. För att då upprätthålla god etik måste revisorerna gå till sig själva och känna efter vad som egentligen är rätt. Trots att oberoendefrågan är komplicerad och inte leder till att god etik kan uppnås fullt ut anser författarna att revisorer, i enlighet med undersökningen, har en god uppfattning om vad etik är som stämmer väl överens med det som inom teorin anses vara god etik. Författarna är alltså, baserat på det som framkommit i undersökningen, av åsikten

att revisorer vet vad god etik innebär men att det inte alltid är självklart hur man ska upprätthålla den i det löpande arbetet.

5.1.2. Vilka förutsättningar finns för att revisionen ska kunna utföras etiskt?

Den här frågan bygger till viss del på föregående då den viktigaste förutsättningen för att revisionen ska kunna utföras etiskt är att revisorerna själva har ett hållbart etiskt resonemang. En revisor måste uppfylla de krav som har satts upp för vad god etik innebär. De förutsättningar som behandlades i den tidigare frågan måste därför finnas hos varje revisor för att revisionen ska kunna utföras etiskt. Förutsättningar som ska behandlas här däremot är de lagar, regler, modeller och myndigheter som finns som understöd för att revisionen ska fungera. Utifrån empirin och analys kan vi konstatera att de grundläggande lagar som finns är en förutsättning för att yrket överhuvudtaget ska fungera eftersom man i alla lägen behöver riktlinjer att gå efter. De lagar som finns fungerar som en bas att utgå från i arbetet. I studien kan författarna dock hitta indikationer på att fler lagar inte alltid anses positivt för etiken. Då man de senaste åren har stiftat fler lagar har man också delvis flyttat över ansvaret från revisorerna till lagstiftningen. Detta innebär att revisorernas etik kan bli lidande då man nu lutar sig alltför mycket på lagarna och därmed inte ska behöva vara lika kritisk i sitt eget tänkande. Det går dock inte att reglera allt i lagar och det är därmed viktigt att revisorer även i fortsättningen bedriver ett etiskt tänkande.

Då det insamlade materialet gällande Revisorsnämnden lämnar spridda åsikter är det svårt att dra säkra slutsatser gällande hur väl Revisorsnämnden bistår i det etiska arbetet. Det står klart att Revisorsnämnden fyller en viktig funktion eftersom det är de som granskar revisorerna. Revisorsnämnden bidrar till god etik då deras arbete sätter en kvalitetsstämpel på att yrket fungerar som det ska. Författarna kan dock dra slutsatsen att det, enligt undersökningen, kan anses saknas kompetens i Revisorsnämnden för att vägleda i svårare etiska dilemman. Därför kan man säga att Revisorsnämnden liksom lagstiftningen är en grundförutsättning för etik men de kan inte ersätta det egna etiska tänkandet hos varje revisor. I studien framkommer också att de yrkesetiska reglerna är en förutsättning för god etik men endast får ses som riktlinjer för vad som ska anses vara etiskt inom revisorsprofessionen, då de är luddigt utformade och därmed måste tolkas i viss mån för att kunna användas. Avslutningsvis kan författarna konstatera att revisorer har många förutsättningar för att utföra revisionen etiskt. Dessa förutsättningar i olika former kan dock inte förväntas ha svar på alla etiska problem som uppkommer då det är svårt att täcka in alla problemområden. Den viktigaste förutsättningen för att redovisningen ska kunna utföras etiskt måste därför vara att varje revisor med stöd av revisorsnämnd, lagar och regler kan föra ett eget etiskt resonemang och därmed ta de beslut som är rätt i varje situation.

5.1.3. När och inom vilka områden uppstår etiska problem vid revision?

Utifrån den data som har insamlats samt den analys som har utförts kan man identifiera många etiska problem. Av de intervjuer som har genomförts blir slutsatsen att samhället har förändrats. Företagen har blivit större och fått mer makt idag än de hade för några år sedan. På grund av detta förekommer det påtryckningar i större utsträckning idag, vilket kan ses som ett etiskt problem därför att pressen på revisorerna ökar att tillmötesgå ledningarnas krav. Revisorsprofessionen har

parallellt med detta också utvecklat lagar och regler för stävja etiska dilemman och svårigheter. Baserat på den empiri som insamlats är dock författarnas slutsats att den utveckling som revisorer har genomgått inte riktigt har hängt med i samhällets utveckling, vilket innebär att revisorer kan anses ha tappat anseende gentemot storföretagen. Utifrån det som har uppdagats i studien menar författarna att revisorer behöver vara mer bestämda och kunniga idag för att upprätthålla god etik i yrket. Bakgrunden till detta får anses vara delat ansvar mellan företagen och revisorerna men då författarna fokuserar på revisorer måste man kritisera vissa av de val som görs. Studien tyder på att revisorer idag oftare faller för de påtryckningar som äger rum och därför bedriver någon form av förhandling med företagen. Detta kan, baserat på den referensram som tidigare framställts, inte anses vara etiskt i någon definition även om det är en svår situation. Det vanligaste området där påtryckningar förekommer är enligt respondenterna värderingsfrågor. Det etiska dilemman i dessa frågor är att de just handlar om värdering. Det som görs är inte nödvändigtvis ett uppenbart fel men det kan leda till missvisande siffror för intressenterna. Det är enligt författarnas mening revisorns uppgift att se till att dessa värderingar sker rättvisande gentemot omvärlden. Författarna inser dock svårigheten med att påtala en värdering som inte på pappret är fel.

Den empiri och analys som presenterats tyder på att man som revisor aldrig kan vara helt oberoende. Oberoendet är en förutsättning för att kunna agera helt etiskt. Kärnan i problemet är, enligt undersökningen, det system vi har där kunden betalar för att bli granskad. Författarna anser att detta är en omständighet som revisorer inte själva kan påverka då det är så systemet är utformat. Den försämring av oberoendet som detta innebär kan revisorerna alltså inte hållas ansvariga för. Det är dock så att problem med oberoende är omfattande och att många av de problem som uppstår ändå måste anses vara revisorns ansvar. Det finns även inom detta område omständigheter som försvårar för revisorer att handla etiskt, såsom konkurrens mellan byråer eller status. Dessa omständigheter skulle göra att det är svårare att handla etiskt eftersom revisorer är mer intresserade av att behålla sina kunder för att uppfylla detta. Det här problemet anser författarna även är relaterat till byråernas arbete. Det är inte nödvändigtvis så att revisorer är oetiska, förmodligen tvärtom, men det är arbetsplatserna som formar dem och det är därför viktigt att byråerna har en tydlig policy för vad som är god etik. Det går dock inte att komma ifrån det personliga ansvar man har som revisor och därför agera så etiskt som möjligt utifrån det givna utgångsläget.

Ett annat etiskt problem som har identifierats är vänskap. Inom detta område kan det identifieras många brister. Revisorer har själva mandat att bestämma viken relation de ska ha till sina kunder, vilket medför att distansen mellan revisor och kund får anses vara revisorns ansvar. Det som talar för att vänskap med kunden skulle vara positivt är att man kan lära kunden att göra rätt, vilket medför att tillförlitligheten på redovisningen ökar gentemot intressenterna. Även i den här sortens situationer då vänskapen är av godo, kan det dock inträffa svåra situationer. Det blir troligtvis svårare för revisorn att säga ifrån när företaget börjar gå dåligt eller måste anmälas. I detta fall blir vänskapen ett problem. Även om vänskap, som författarna tidigare nämnt, kan vara av godo tror vi oss ändå förstå att det blir svårt att vara objektiv när saker ställs på sin spets. Detta kan vara en anledning att som respondent A uttryckte det "hålla sig på sin kant".

De etiska problem författarna har identifierat är i stor utsträckning med i den analysmodell och i de yrkesetiska regler som redan finns och presenteras i referensramen. Av detta kan författarna dra slutsatsen att problemen i någon form redan är uppmärksammade. Dock måste det vara så att dessa medel inte är tillräckliga för att undvika dessa problem helt då de revisorer författarna har intervjuat fortfarande är bekymrade över dessa dilemman.

5.2. Avslutande diskussion

Under arbetets gång har det vuxit fram slutsatser och funderingar som inte har någon direkt koppling till problemformuleringen men vilka kan vara intressanta för resonemanget i sin helhet. Det är ofta lätt att dra slutsatsen att något är etiskt eller oetiskt men inte lika lätt att egentligen definiera vad detta är. Vi har använt oss av många olika definitioner under arbetets gång vilket kan vara förvirrande men också ge en till dimension i hur svårt det är att veta vad det egentligen är etiskt. Ett etiskt dilemma har olika innebörd för alla människor vilket medför svårigheter. Det går att påstå att etiska dilemman inte existerar eftersom det inte uppstår några frågetecken så länge man följer de regler som finns. Dock står det tydligt att det inte är så enkelt. Människor har en uppfattning om vad som är rätt och etiskt. Det uppstår dock problem då de egna värderingarna krockar med andras eller med lagar och regler. Ett annat scenario är då man måste välja mellan två val som båda anses etiska. Är detta då ett etiskt dilemma? Det är inte nödvändigtvis så att man är oetisk om man inte kan se ett dilemma som någon annan kan, det som är rätt kan anses självklart i den specifika situationen. De respondenter som har deltagit i vår studie har troligtvis skiftande definitioner på vad ett etiskt dilemma är och vi får därför skilda svar. Andemeningen i utfallet är dock liknande vilket innebär att de upplever liknande problem och därför har liknande grundläggande etiska värderingar. Författarna har fått intrycket av att respondenterna har ett mycket etiskt förhållningssätt till sitt yrke, även om de har erkänt en del brister både hos sig själva och i revisorsprofessionen i stort. I vissa fall kan man anse att de etiska brister som erkänts beror mer på det system som revisorerna arbetar i än ett eget bristande etiskt resonemang. Ibland är det dock så att studien tyder på att revisorer brister i etiken på vissa områden. Det är rimligt att ställa frågan om det är möjligt att alltid vara etisk som person. Revisorer är en yrkeskår med stort ansvar gentemot allmänheten vilket gör att de ofta hamnar under granskning, vilket kan ses som positivt men inte alltid rättvist. Revisorer är troligtvis inte mindre etiska än någon annan yrkesgrupp, snarare tvärtom då de ständigt arbetar med att utveckla etiken inom yrket. Detta innebär dock inte att man kan förlåta etiskt vårdslöshet, men att det är lämpligt att sätta problemet i perspektiv då ingen människa är felfri. Vi har i uppsatsen fokuserat på de problem och brister som finns inom revision vilket innebär att yrket blir fångat ur en negativ synvinkel. Revisorer har dock i allmänhet väldigt gott rykte och har kommit långt inom de etiska frågorna.

5.3. Förslag till fortsatta studier

Under arbetet med uppsatsen har vi diskuterat andra infallsvinklar och problem och vill därför delge dem här. Då vi har riktat in oss på pensionerade revisorer har våra svar innehållit många jämförelser mellan då och nu. Det hade därför varit intressant att göra en jämförelse mellan hur äldre och yngre revisorer ser på etik och hur det etiska tänkandet förändras över åren. Det hade också varit intressant att djupare undersöka de olika organ som kontrollerar redovisningen, exempelvis Revisorsnämnden, och vilken betydelse den har för etik inom revisorsyrket.

Källförteckning

Bell, Judith (2000). *Introduktion till Forskningsmetodik. Lund:studentlitteratur. Tredje upplagan.*

Cassel, Filip (1996). *Den reviderade revisorsrollen: en oren berättelse. Stockholm: Nerenius & Santénius.*

Collste, Göran (1996). *Inledning till etiken. Lund:Studentlitteratur. Andra upplagan.*

Ejvegård, Rolf (2003). *Vetenskaplig metod. Lund: studentlitteratur. Tredje upplagan.*

Eynon, G., Hill, N., Stevens, K. (1997) *Factors that influence the moral reasoning abilities of accountants: implications for universities and the profession. Journal of business ethics. Vol 16: 1297-1308.*

FAR (2001). *Vad är revision?. FAR förlag.*

FAR (1999). *Regler om revisorer och revision. FAR förlag.*

FAR (2006). *Revision: En praktisk beskrivning. FAR förlag.*

FAR (2008). *Samlingsvolymen 2008 del 2. FAR förlag.*

Frankena, William (1963). *Etik. Lund:Studentlitteratur.*

Gustafsson, Sture (1995). *Etik - att handla ansvarigt. Liber utbildning. Första upplagan.*

Holme, I-M och Solvang, B-K (1997). *Forskningsmetodik: Om kvalitativa och kvantitativa metoder. Lund:Studentlitteratur.*

Johansson, Sven-Erik (2005). *Uppdrag revision. Revisorsprofessionen i takt med förväntningarna?. SNS förlag. Första upplagan.*

Moberg, Krister (2006). *Bolagsrevisorn. Norstedts Juridik AB. Tredje upplagan.*

Peterson, D., Rhoads, A & Vaught, B. (2001) *Ethical beliefs of business professionals: A study of gender, age and external factors. Journal of business ethics Vol 31: 225-232*

Revisorslag (2001:883)

Roth, William F (2005). *Ethics in the workplace. Pearson Education.*

Sweeney, J. & Roberts, R. (1997) *Cognitive moral development and auditor independence. Accounting Organizations and Society. Vol 22, 337-352*

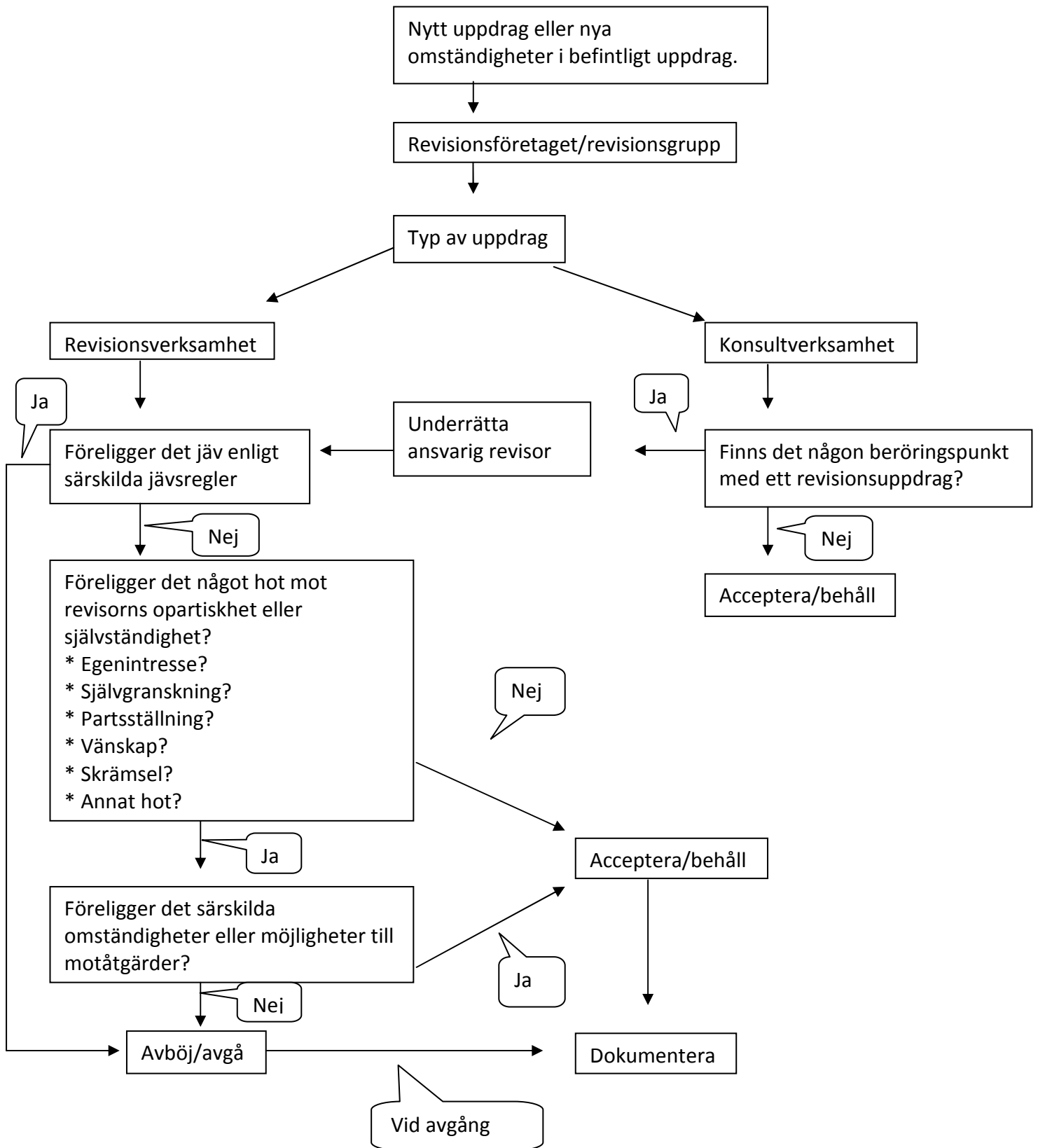
Trost, Jan (2005). *Kvalitativa intervjuer. Lund: studentlitteratur. Tredje upplagan.*

Tännsjö, Torbjörn (2000). *Grundbok i normativ etik. Thales. Första upplagan.*

http://www.revisorsnamnden.se/rn/om_rn_4706/organisation.html

Bilaga 1

Analysmodellen, FAR:s flödesschema

Bilaga 2

Pilotintervju

Berätta lite om dig själv, din utbildning och yrkesbakgrund

Detta är en bra inledning som gör att man får förståelse för personen som sitter på andra sidan bordet. Det respondenten tycker att vi ska fokusera på i den här frågan är under vilka år respondenten har varit verksam samt vilka sorts klienter man riktade sig mot. Då man känner till åren personen har varit verksam kan man genom att undersöka vilka lagar och praxis som gällde få en djupare förståelse för hur respondenten säger sig ha agerat i olika situationer. Vilken sorts klientel man arbetade mot ger även det en bättre förståelse för vilka sorts dilemman man kan ha hamnat i. Respondenten menar att när bolagen blir större och ägandet mer spritt leder det till mer komplexa problem för revisorer.

Vad innebär det för dig att agera etiskt som revisor?

Frågan är öppen vilket ger utrymme för många olika sorters svar, kanske ska man vara lite mer specifik när det gäller etikfrågorna och även fråga om integritet och oberoende för att lättare nå tydliga svar.

Det finns inte några klara regler för vad som är etiskt riktigt eller inte, vilket försvårar arbetet. Respondenten tror att i princip alla revisorer gör rätt i sak, det vill säga att de följer de regler som finns. De kan sägas vara oberoende för att de till exempel inte äger några aktier i det bolag de arbetar med men istället umgås de mycket med ägarna privat. Aktieäggande är lagreglerat men inte umgänget, alltså bryter inte revisorn mot några regler. Det som däremot händer är att människor runt omkring uppfattar det som att revisorn inte är helt oberoende. Respondenten menar att i slutändan är det vad tredje man uppfattar som spelar någon roll och det är därför svårt att veta vad som är att agera etiskt för en revisor och om detta i sin tur uppfattades som etiskt från utomstående. Detta är dock en bra fråga i avseendet att man måste överväga vad som kan tänkas vara etiskt för dem.

Respondenten pratar vidare om att oberoende för många är starkt kopplat till etiken. Att vara oberoende är svårt och olika över generationer vilket gör det intressant att ställa en fråga om detta då författarna intervjuar pensionerade revisorer. En revisor måste vara oberoende men samtidigt insatt och kunna komma med råd och vägledning. Förr var revisorsyrket mer ett rådgivningsyrke och har med åren utvecklats och fått en mer granskande uppgift.

Anser du att det på ett bra sätt går att avgöra vad som är etiskt respektive oetiskt inom revisorsyrket?

Eftersom det inte finns några klara regler för vad som är etiskt skulle de flesta förmodligen svara ja utan att tveka på den här frågan. Det finns ingen som inte tycker att de agerar etiskt och anser att de kan avgöra vad som är det. Kanske borde man istället ställa frågan om revisorer alltid kan avgöra vad som är att agera rätt eller fel.

De allra flesta människor vet vad som är rätt och fel och känner på sig när något inte står rätt till. Dock finns det självklart gråzoner. Respondenten tar som exempel när det kommer nya regler och man inte alltid förstår deras syfte. Då reglerna inte känns helt naturliga kan det vara svårt att se vad som är rätt att göra.

Lagarna blir bara fler och fler, hur påverkar detta etiken?

Lagar gör att det man inte får göra blir tydligare vilket innebär att man lättare gör rätt. Respondenten menar dock att det egna ansvaret minskar vilket kan leda till att man försöker hitta kryphål som inte är reglerade i lag, alltså att man letar efter det som inte är uttryckligen förbjudet. Om man istället använder praxis och självreglering måste varje revisor själv ta ansvar för att handla etiskt. Fler lagar kan alltså både ge mer och mindre etiskt utfall, dock är det en säkrare och lättare väg att gå, vilket är anledningen till att lagarna har blivit fler de senaste åren.

Hur tycker du att Revisorsnämnden skulle kunna bidra till att utveckla god etik?

Respondenten anser att Revisorsnämnden bidrar till god etik bara genom att finnas. Det är viktigt för allmänheten att veta att det finns en nämnd som granskar revisorerna. Detta är en trygghet för att man ska veta att allt går rätt till och att man kan lita på att de finansiella uppgifter som finns stämmer. Revisorsnämnden är också viktig eftersom små revisorsbyråer som inte har egna avdelningar för etik och oberoende kan vända sig dit med frågor. På så sätt kan nämnden se till att de etiska problem som behandlas löpande på stora byråer kan tillgodogöras av alla.

Författarna ställde vidare en följdfråga som ville utreda om en sådan nämnd kan fungera helt. Respondenten tror att ett problem kan vara att det är långt ifrån alla i Revisorsnämnden är revisorer utan har annan bakgrund. Långt ifrån alla förstår därför de problem som kan uppkomma till fullo.

Hur fungerar FAR/SRS Etiska kommitté?

Respondenten är inte så insatt i frågan men tycker att syftet med den Etiska kommittén är liknande revisorsnämndens incitament att utveckla god etik. Genom kommittén kan byråer stämma av att de är inne på rätt spår.

Eventuellt kan den här frågan ställas i samband med den tidigare frågan då syftet med frågorna är detsamma.

Vad anser du vara det mest förekommande skälet att inte agera enligt FAR/SRS yrkesetiska regler?

Det finns egentligen inget riktigt skäl eftersom man självklart ska agera enligt de regler som finns. Man kan dock tänka sig några skäl som kan anses vara lite lindrande. Som exempel nämner respondenten en situation då man har gjort revisionen åt ett företag som i många år skött sig prickfritt men som nu har missat betalningen av skatt en gång. Trots att man vet att detta förmodligen aldrig kommer att hända igen måste man enligt reglerna rapportera detta.

Situationen kan kännas orättvis mot det företag som man länge haft en god relation med. Detta visar också på ett annat skäl, vänskap. Självklart ska man i alla fall rapportera det tidigare fallet men troligtvis har ett företag med lång relation med revisor bättre odds än ett företag som nyss har bytt revisor.

Ett annat skäl respondenten nämnde är om en kund är väldigt långsam och har mycket att rätta till innan de blir godkända. Vid de tillfällena kan det vara lätt som revisor att bli nöjd när de är nära målet eftersom man måste få det klart.

Vilka svåra situationer eller fällor tror du är vanliga att hamna i?

Det första respondenten tar upp är kommunikationen mellan revisor och företaget. Ett vanligt problem är att man sitter med på ett möte och funderar på om något är korrekt. Då man inte säger något direkt antar ledningen på företaget att det är i sin ordning att göra på det sättet trots att detta kanske inte alls är fallet. Det är därför viktigt att var tydlig med bolaget.

Ett annat problem idag är att det finns otroligt mycket information, speciellt på större bolag. Då revisorer tar med sig information förväntas det också från bolagets sida att man har tagit del av detta. De mail, siffror eller annan information som man tar sig an måste man också veta att man kan läsa.

Det förmodligen vanligaste problemet men kanske det svåraste är vänskap. Ofta förstår man vad klienten vill och försöker åstadkomma med revisionen. Det svåra ligger i att hålla distansen. Om en kund vill värdera en tillgång till ett visst belopp och du vet att den inte är värd så mycket måste du som revisor kunna säga det även om det innebär att din kund inte blir helt nöjd.

Ibland brister kompetensen även hos den bästa revisor. Något som man tror är godkänt och tillåter kunden att göra kan man senare lära sig inte alls är bra. Det svåra blir då att klara av att gå tillbaka till kunden och erkänna detta även om det kommer innebära mycket extra arbete för kunden.

Slutligen trycker Harald återigen på kommunikation eftersom det troligen är det som är avgörande för att man ska slippa hamna i svåra situationer. Det kan både handla om att man som revisor ger kunden för mycket information vilket ges uttryck i att kunden i slutändan kanske inte alls har förstått. Det är också viktigt att kunna säga ifrån.

Vill du berätta om något eller några dilemman du har hamnat i?

Respondenten tycker att detta är en bra fråga och tror att man kan få fram intressanta svar genom att lägga upp intervjun på ett bra sätt vilket han anser att vi gör. Det är dock inte meningen att han ska svara på frågan specifikt.

Finns det något du hade gjort annorlunda om du hade hamnat i samma dilemma idag?

Även detta är en bra fråga.

Nämn tre viktiga saker i din karriär som har varit avgörande och har format dig som revisor. Berätta gärna lite om varje och varför de har varit viktiga.

Detta är en väldigt intressant fråga eftersom det ger en mer personlig vinkling på de tidigare frågeställningarna. Respondenten föreslår några ämnen som kan vara intressanta att diskutera om de har haft någon betydelse för revisorernas karriär.

Det första är om de har upplevt svårigheter och att deras kompetens har ställts på sin spets under svårare tider. Ofta lär man sig som mest av konkurser och företag som är i verklig knipa. Även ett ägarbyte skulle kunna innebära stora förändringar för revisorn. Respondenten föreslår vidare att man kan diskutera eventuella skadestånd och vad som ledde fram till dessa. Slutligen är det intressant att fråga de revisorer som har varit med länge om de ångar att de gjort revisioner för släktingar då detta tydligen brukar vara något man inte är nöjd med efter sin karriär eftersom det ofta bara ställer till problem.

Om du hade fått göra om din karriär, tror du att du hade varit samma sorts revisor igen?

Förmodligen kommer alla att svara ja på den här frågan eftersom man är stolt över det man har åstadkommit. Det kan dock vara intressant att fråga hur de ser på utvecklingen av yrket som idag är mer granskande och mindre rådgivning än det var förut. Eventuellt är det så att en annan typ av människa sökte sig till yrket förr eftersom det skiljer sig mycket.